

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ
BEYNƏLXALQ MAGİSTRATURA VƏ DOKTORANTURA MƏRKƏZİ

Əlyazması hüququnda

Xudayarov Ülvi Əli oğlu

**“İnkişaf Etmiş Ölkələrin iqtisadiyyatında BVF-nun proqramları”
mövzusunda**

MAGİSTR DİSSERTASIYASI

İxtisasın şifri və adı: 060401 Dünya iqtisadiyyatı

İxtisaslaşma: Beynəlxalq maliyyə və valyuta-kredit münasibətləri

Elmi rəhbər:

i.e.d. Y.M.Quliyev

Kafedra müdiri

Magistr proqramının rəhbəri:

i.e.n., dos. Məmmədov Müzəffər

i.e.d, prof. İ.A.Kərimov

BAKİ – 2018

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	3
<i>I Fəsil : Beynəlxalq valyuta münasibətlərinin formalaşdırılması proseslərində Beynəlxalq Maliyyə İnstitutlarının rolu</i>	6
1.1 Beynəlxalq valyuta münasibətlərinin formalaşdırılması və inkişaf prosesləri	6
1.2 Beynəlxalq Maliyyə İnstitutlarının tədiyyə balansına və maliyyə-valyuta münasibətlərinə təsir mexanizmləri	15
<i>II Fəsil : Beynəlxalq valyuta fondunun funksiyaları, fəaliyyət istiqamətləri və maliyyələşdirmə siyasəti</i>	26
2.1 BVF-nun yaradılmasının ilkin nəzəri əsasları, funksiyaları və strukturu	26
2.2 BVF-nun əsas fəaliyyət istiqamətləri, məqsəd və vəzifələri	34
2.3 BVF-nun proqramları və əsas maliyyələşdirmə siyasəti	40
<i>III Fəsil : İnkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatında BVF-nun proqramlarının rolu və inkişaf perspektivləri</i>	50
3.1 BVF-nun beynəlxalq maliyyə-valyuta münasibətlərinin tənzimlənməsində rolu	50
3.2 İEÖ-in iqtisadiyyatında BVF-nun proqramlarının rolu və spesifik xüsusiyyətləri	56
3.3 İEÖ-in BVF ilə əməkdaşlığının inkişaf perspektivləri	61
Nəticə və təkliflər	75
İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı	77
Referat	78
Rezume	81
Summary	82

GİRİŞ

Mövzunun aktuallığı: Beynəlxalq Maliyyə institutları beynəlxalq maliyyə-valyuta münasibətlərinin tənzimlənməsi , iqtisadi əlaqələrin genişləndirilməsi, regional miqyaslı layihələrin həyata keçirilməsi ilə ölkələrin inkişafını ləngidən iqtisadi, maliyyə, valyuta, risklərin sığortası və region üçün xarakterik olan digər çətinliklərlə əlaqəli məsələlərin həll edilməsi, təşkilatlarla üzv ölkələr və həmçinin ölkələr arasındakı qarşılıqlı maliyyə-valyuta münasibətlərinin tənzimlənməsi isiqamətində aktual və həlledici rola malikdir.

Beynəlxalq Valyuta Fondu dünya valyutasının monitorinqini həyata keçirilməsi, ölkələr arasında ödəmə sistemini təşkil edilməsi və ödəmə balansında ciddi kəsr göstəriciləri olan ölkələrə borc verməyi qarşısına məqsəd kimi qoyur, qlobal inkişaf və o cümlədən iqtisadi sabitliyə kömək etmək məqsədi ilə fəaliyyət göstərir. BVF iqtisadi çətinliklərlə qarşılaşan üzvlərə siyasət məsələləri istiqamətində məsləhətlər verir və onları maliyyələşdirir, habelə inkişaf etməkdə olan ölkələrlə işləməklə yanaşı makroiqtisadi stabillik əldə olunması və yoxsulluğun azaldılması üçün onlara köməklik göstərir.

Tədqiqatın predmeti və obyektini: Tədqiqatın obyektini Beynəlxalq Valyuta Fondunun İnkişaf Etmiş Ölkələrlə iqtisadi münasibətləri təşkil edir. Tədqiqatın predmetini isə Beynəlxalq valyuta münasibətlərinin formalaşması, BVF-nin yaranması, strukturu, fəaliyyət istiqamətləri, proqramları, əsas maliyyələşdirmə siyasəti və İEÖ-in BVF ilə əməkdaşlığının inkişaf perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsi təşkil edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri: Tədqiqatın əsas məqsədi Beynəlxalq Valyuta Fondunun proqramlarının İnkişaf Etmiş Ölkələrin iqtisadiyyatlarının bir sıra sahələrinə təsir səviyyəsinin təhlil edilməsi və inkişaf tendensiyalarının nəzərdən keçirilməsi təşkil edir. Dissertasiya işinin

əsas məqsədinə müvafiq olaraq tədqiqatın vəzifələrinə aşağıdakı məsələlər daxil edilmişdir:

- Beynəlxalq Valyuta Fondunun yaranmasının ilkin nəzəri əsaslarını araşdırmaq
- Beynəlxalq Valyuta Fondunun fəaliyyəti, həyata keçirdiyi proqramların təsir səviyyələri və dünya iqtisadiyyatının tənzimlənməsində rolunun təhlil edilməsi
- Beynəlxalq Valyuta Fondunun maliyyələşdirmə istiqamətlərinin və mexanizminin tədqiq edilməsi
- Beynəlxalq Valyuta Fondunun İEÖ-lə əlaqələrinin təhlil edilməsi

Təcrübi əhəmiyyəti: Dissertasiya işində təhlil edilən məsələlər və həmçinin araşdırma müddəaları Beynəlxalq Valyuta Fondunun reallaşdırdığı proqramlar, iqtisadi mexanizmlər və əhəmiyyətli layihələrlə bağlı məlumatlar və statistik göstəricilər müəyyən nəzəri o cümlədən tədqiqi elmi baza kimi və mühazirələrin hazırlanmasında ədəbiyyat mənbəyi kimi istifadə edilə bilər. Beynəlxalq Valyuta Fondunun proqramlarının və layihələrinin dəyərliliyi ondan ibarətdir ki, onlar əlavə maliyyə resursları əldə etməklə yanaşı sosial və iqtisadi inkişaf məsələləri ilə məşğul olan nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların təcrübələrindən və məlumatlarından faydalanmağa imkan yaradır.

Tədqiqatın informasiya bazası və işlənməsi metodları: Dissertasiya işinin yazılması zamanı informasiya mənbəyi kimi beynəlxalq maliyyə valyuta münasibətləri istiqamətində mövcud olan milli və xarici elmi kitablardan və o cümlədən dərslik ədəbiyyatlarından, yerli və xarici mütəxəssislərin araşdırmalarından və eləcə də Beynəlxalq Valyuta Fondunun rəsmi internet saytından və əldə edilmiş təcrübələr, rəsmi iqtisadi dəyişkənliklər, regional fərqliliklər sahə müxtəliflikləri nəzərə alınmaqla müntəzəm yenilənən iqtisadi inkişafı, proqramları və layihələri əks etdirən dərgilərdən istifadə edilmişdir.

Dissertasiya işinin strukturu və həcmi: İşin strukturu əsas etibarını ilə qarşıya qoyduğum məqsədə uyğun şəkildə formalaşdırılmışdır. Dissertasiya işim giriş hissəsindən, üç fəsildən, nəticə və təkliflərdən, istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından və əlavələrdən ibarətdir. Maliyyə-valyuta istiqamətində mövzuya uyğun müxtəlif cədvəl və sxemlərdən istifadə olunmuşdur. Dissertasiya işi ümumilikdə 82 səhifədən ibarətdir.

I Fəsil : BEYNƏLXALQ VALYUTA MÜNASİBƏTLƏRİNİN FORMALAŞDIRILMASI PROSESLƏRİNDƏ BEYNƏLXALQ MALİYYƏ İNSTİTUTLARININ ROLU

1.1 Beynəlxalq valyuta münasibətlərinin formalaşdırılması və inkişaf prosesləri

Beynəlxalq maliyyə-valyuta münasibətləri BİM-in nisbətən mürəkkəb forması hesab olunur. Beynəlxalq hesablaşmalarda boşluğun – arakəsmənin olması, ölkənin mövcud ödəmə balansında və ölkə iqtisadiyyatının ayrı-ayrı sahələrində nisbətensizlik, ölkələrarası iqtisadi və siyasi sahələrdə ziddiyyətlərin və bir sıra münaqişələrin baş verməsinə gətirib çıxarır.

Beynəlxalq maliyyə-valyuta münasibətləri əsas etibarını ilə beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin törəməsi kimi bilinir. Maliyyə-valyuta münasibətləri və geniş təkrar istehsal arasında birbaşa və əks əlaqələr mövcuddur. Onların obyektiv əsasını məhsul, kapital və xidmətlərin beynəlxalq mübadiləsini yaradan geniş təkrar istehsal prosesləri təşkil edir. Maliyyə -valyuta münasibətlərinin sabitliyi milli və dünya iqtisadiyyatının vəziyyətindən, siyasi şəraitlərdən, ölkələr arasında qüvvələr nisbətindən səviyyəsindən asılıdır. Dünya bazarında kapitalın dövriyyə tərkibinə daxil olması nəticəsində pul valyutaya çevrilir və həmçinin əks proseslər baş verir. Maliyyə -valyuta münasibətləri əsasən geniş təkrar istehsal prosesinin törəməsi olsa da, nisbi müstəqilliyə malikdir.

Təsərrüfat həyatının beynəlmilləşdiyi şəraitə müvafiq olaraq geniş təkrar istehsalın xarici amillərdən yəni, dünya istehsalının dinamikasından, xarici elmi və texniki inkişafın səviyyəsindən, beynəlxalq ticarətin inkişaf templərindən, xarici kapitalın ölkəyə axınından olan asılılığı artır. Beynəlxalq maliyyə-kredit və valyuta bazarlarındakı qeyri-sabitlik və xüsusən böhranlı vəziyyət geniş təkrar istehsal proseslərinə mənfi təsirlər göstərir.

Müasir dövrdə iqtisadiyyatda və o cümlədən maliyyə həyatında özünü göstərən liberallaşma və rabitə texnologiyasında baş verən yüksək sığrayışlar

müxtəlif ölkələrdə yerləşən maliyyə bazarlarını vahid dünya bazarı şəklində bir araya gətirməlidir. Maliyyə bazarlarında sürətlə genişlənməkdə olan qloballaşma prosesləri dövlətlər və iş adamları üçün bir çox yeni imkanlar yaratmaqla yanaşı, yeni-yeni risklər və problemlər də ortaya çıxarmışdır.

Valyuta -maliyyə münasibətləri - ölkələrin xarici ticarətində məhsul dövriyyəsinin artırılması, maliyyə yardımı, iqtisadi yardım, elmi-texniki mübadilənin artırılması, turizm, və xidmət sferalarının inkişaf etdirilməsi, beynəlxalq kapitalın miqrasiyasının olunması və investisiyaların uğurlu hərəkəti, istiqrazların verilməsi, dövlət və xüsusi köçürmələrin inkişafı ilə əlaqəli olaraq baş vermişdir. Burada yalnız beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin müvafiq formaları sintez edilir, dövlətlərarası əlaqələrdə bu və ya digər hesablaşmaların tələb edildiyi forma və növlərdən istifadə edilir.

Beynəlxalq valyuta sistemi öz inkişafında 4 mərhələdən keçmişdir və buna uyğun olaraq da 4 beynəlxalq valyuta sistemi mövcud olmuşdur. Birinci valyuta sistemi – qızıl–standartı sistemi adlanır və XIX əsrin axırlarında kortəbii olaraq formalaşmağa başlamışdır. XIX əsrin axırlarından başlayaraq bu sistem kapitalizm ölkələrində daha da hakim olmuşdur. Qızıl standartı şəraitində bunlar müşahidə olunmuşdur:

- Hər bir valyuta vahidi müəyyən qədər qızıl məzmununa malik olur. Sərbəst olaraq qızıl sikkələrin hazırlanmasına icazə verilirdi;
- Ölkə daxilində və ölkədən kənarında olan valyutanın dönərliyi – qızıla dəyişdirilməsinin təmin edilməsi.

Birinci dünya müharibəsinin yekunlaşması və ölkələr arasında mövcud olan xarici iqtisadi əlaqələrin bərpa edilməsi dünya valyuta sisteminin yeni prinsiplərinin işlənməsini zərurət etdi. Beləliklə, dünya valyuta sisteminin təkamülündə 2-ci mərhələ hesab olunan qızıl-deviz standartı və ya başqa deyimlə Genüya valyuta sistemi fəaliyyət göstərməyə başladı. 1922-ci ildə İtaliyanın Genüya şəhərində keçirilmiş iqtisadi və maliyyə məsələləri üzrə beynəlxalq konfransda qeyd olundu ki, ölkələrin sahib olduqları qızıl

ehtiyatları xarici ticarət və digər əməliyyatlar istiqamətində hesablaşmaları tənzimləmək üçün kifayət etmir. Qızıl və ingilis funt-sterlinqindən əlavə ABŞ dollarından da istifadə edilməsi tövsiyə olundu.

Genuya valyuta sisteminin başlıca prinsipləri əvvəlki Paris sisteminin prinsiplərilə oxşar idi. Qızıl yenə də dünya pulu rolunu saxlayırdı və qızıl paritetləri saxlanılırdı. Lakin, bir sıra dəyişikliklər də tətbiq edilməyə başlandı.

1924-1928-ci illər çərçivəsində həyata keçirilmiş pul islahatları nəticəsində bərqərar olan nisbi sabitləşmə dövründə “qızıl monometalizmi” iki yeni modifikasiya olunmuş formada bərpa olundu: 1) qızıl-külçə; 2) qızıl-deviz.

Qızıl-külçə standartı böyük qızıl ehtiyatlarına malik olan iqtisadi cəhətdən güclü ölkələrdə qəbul olunmuşdu: İngiltərə (1925-ci ildə), Fransa (1928-ci ildə), Yaponiya (1930-cu ildə). Yerdə qalan ölkələrin əksər hissəsi isə - Almaniya (1924-cü ildə), Avstraliya, Danimarka, Norveç (1928-ci ildə) qızıl-deviz standartını qəbul etməyə başladılar. Qızıl-külçə standartı zamanı ölkələrdə əskinasların qızıl monetlərinə birbaşa formada dəyişdirilməsi praktikası mövcud deyildi. Əskinasların qızıla dəyişdirilməsi müəyyən bir çəki və keyfiyyətə malik olan qızıl külçələrinə dəyişdirilmə formasında həyata keçirilirdi.

Qızıl-deviz standartı özündə qızıl standartının elə bir formasını əks etdirirdi ki, burada milli əskinaslar qızıla deyil, digər ölkələrin valyutasına (sonradan qızıl külçələrinə dəyişdirilən devizlərə) dəyişdirilirdi. Beləliklə, milli valyutanın qızıla dəyişdirilməsində iki əsas üsul formalaşdı:

- birbaşa üsul – deviz rolunu oynayan valyutalar (funt-sterlinq və ABŞ dolları);
- dolaylı üsul – sistemin bütün digər valyutaları üçün mövcud üsul. Qızıl-deviz standartının geniş yayılması ilə bir ölkənin digər ölkədən mümkün

asılılığı gücləndirdi: ABŞ dolları və ingilis funt-sterlinqi əsas valyutalara çevrildi.

1929-1933-cü illər böhranı onu da göstərdi ki, dünya valyuta sistemində dərin və həmçinin köklü islahatların həyata keçirilməsi məsələsinə ehtiyac duyulur.

1944-cü ildən başlayaraq dünya valyuta sisteminin təkamülü prosesində üçüncü mərhələ başlanmışdır. Həmin ildə keçirilən Bretton-Vuds konfransında qızıl və iki “əsas valyuta”ya – ABŞ dollarına və ingilis funt-sterlinqinə əsaslanmaqla qızıl-deviz standartı qəbul olundu ki, o da çox zaman qızıl-valyuta standartı adlanırdı. Bu standart yalnızca beynəlxalq valyuta sistemində aid olmaqla daxili pul sistemi qızılla ölçülməyən kredit pulları bazası istiqamətində fəaliyyət göstərirdi.

Bretton-Vuds sisteminin ən əsas prinsipləri aşağıdakılardan təşkil olunurdu:

- ❖ ehtiyat valyutaların (ABŞ dolları, ingilis funt-sterlinqi) istifadə olunması şərti ilə qızılın dünya pulu funksiyasını yerinə yetirməsi məsələsinin saxlanması;
- ❖ ehtiyat valyutaların qızılın rəsmi kurs üzrə (35 ABŞ dollarına görə 1 troya unsiyası, yəni 31,1 qram qızıl və yaxud 1 dollara görə 0,88571 qram qızıl) məcburi dəyişdirilmə prosesləri;
- ❖ hər bir milli pul vahidinin valyuta pariteti qızıl və dollarla müəyyən olunurdu;
- ❖ valyuta məzənnələrinin valyuta paritetindən yalnızca $\pm 1\%$ həddində fərqlənməsinə icazə verilirdi;
- ❖ valyuta münasibətlərinə edilən nəzarət və tənzimləmə beynəlxalq valyuta-kredit təşkilatlarına – Beynəlxalq Valyuta Fondu və Dünya Bankına həvalə olunmuşdu;
- ❖ tədiyə balanslarının pozulması zamanı balansın qızılla tənzimlənməsinə icazə verilirdi. Bununla da, Bretton-Vuds valyuta sistemi dolları üstün

mövqeyə çıxarmaqla və ABŞ-ın siyasi və iqtisadi üstünlüyünü artırdı. Dollar xarici ticarət hesablaşmaları inhisarlaşdırdı.

1960-cı illərin sonunda 1970-ci illərin əvvəllərində dünya iqtisadi sistemində yeni böhran dövrü başlandı. 1971-ci ildə BVF valyuta məzənnələri üçün paritetdən fərqlənməyə yol verilən həddi $\pm 2,25\%$ -ə qədər qaldırıldı, bir ildən sonra isə fiks edilmiş məzənnələr sistemi tamamilə sıradan çıxdı.

1972-ci ildə dünya valyuta sistemində islahatla məşğul olan xüsusi Komitə təşkil edildi ki, o da valyuta sisteminin yeni prinsiplərinin işlənilib razılaşdırılması ilə məşğul olurdu. Dünya valyuta sisteminin müasir inkişaf mərhələsi öz əsas başlanğıcını 1976-cı ildə Yamaykanın paytaxtı Kingstoun şəhərində keçirilən konfransda 20 ölkənin nümayəndəsinin dünya valyuta sistemində islahatlar həyata keçirmək barədə razılığa gəlməsindən götürür. 1978-ci ildən etibarən Yamayka razılaşmaları əksər BVF üzvləri tərəfindən ratifikasiya edildi. Həmin andan başlayaraq sistemin yeni prinsipləri qüvvəyə mindi və yeni yaranan dünya valyuta sistemi Yamayka valyuta sistemi adlandı.

Yamayka sazişləri valyuta münasibətləri mexanizminə aşağıda qeyd edilən dəyişiklikləri etdi:

- qızıl-dollar standartının dağılması rəsmən təsdiq olundu;
- qızılın demonetləşdirilməsi, qızılın “rəsmi qiyməti”nin aradan qaldırılması və həmçinin valyutaların qızıla istənilən qaydada bağlanması qadağan edilməsi məsələləri təsdiq olundu;
- mərkəzi banklara qızılı adi bir əmtəə kimi “azad” bazar qiymətləri əsas götürülməklə almağa və satmağa icazələr verildi;
- dollar rəsmi şəkildə digər ehtiyat valyutalarına (alman markasına, İsveçrə frankına, yapon ieninə) bərabərləşdirildi;
- sərbəst üzən valyuta məzənnə rejimi, yəni formalaşan valyuta məzənnələrinin dünya valyuta bazarında tələblə təklif əsasında formalaşması qanuniləşdirildi (BVF və DB çərçivəsində);

- ölkələr tərəfindən valyuta məzənnəsi rejiminin müstəqil surətdə müəyyən edilməsinə icazə verildi;
- dövlətlərarası mövcud valyuta tənzimlənməsi sferası genişləndirildi;
- valyuta məzənnələrinin tərəddüd sərhədlərinin tənzimlənmə prosesləri dayandırıldı;

Beynəlxalq maliyyə anlayışına daxil edilən maliyyə imkanlarına xarici ölkə valyutalarından əlavə xarici valyuta ilə depozit hesabları, istiqraz, səhm sənədləri və digər qiymətli kağızlar da aid edilir. Beynəlxalq maliyyə-valyuta və kredit münasibətlərinin təkamülü dünya bazarının yaranması, beynəlxalq əmək bölgüsünün dərinləşməsi və dünya təsərrüfat əlaqələrinin beynəlmilləşməsilə əlaqəlidir.

Ehtiyatların müxtəlifliyi beynəlxalq hesablaşmalarda mövcud valyuta itkilərini minimumlaşdırmaq imkanlarını yaradır. Müxtəlif valyutalarda ifadə olunan ehtiyat valyutalar bazarlarda baş verən dəyişikliklərə adekvat reaksiya vermək istiqamətində əlverişli imkanlar yaradır.

Valyuta tənzimlənməsi tədbirləri sırasına aşağıdakı istiqamətləri aid edə bilərik:

- devalvasiya və revalvasiya siyasəti;
- müxtəlif valyuta məhdudiyyətləri;
- valyuta məzənnələri rejiminin tətbiq olunması.

Tarixən ilk olaraq milli valyuta sistemi yaranmışdır. Bu sistem ölkənin təkrar istehsalı prosesi üçün zəruri olan valyuta resurslarının yaradılmasına və istifadəsinə, beynəlxalq tədiyə dövryyəsinin artırılmasına xidmət edir.

Milli valyuta sistemi ölkənin pul sisteminin əsas tərkib hissəsidir. Bununla yanaşı, o nisbi müstəqildir və milli sərhədlər çərçivəsindən kənara çıxır. Onun başlıca xüsusiyyətləri ölkənin iqtisadiyyatı və xarici iqtisadi əlaqələrinin inkişaf səviyyəsi ilə müəyyən edilir.

Milli valyuta sisteminin quruluş prinsipləri əsas etibarı ilə ölkənin qanunvericiliyi ilə təsbit olunur. Milli valyuta sistemi dünya valyuta sistemi

ilə ayrılmaz surətdə əlaqəlidir. Dünya valyuta sistemi beynəlxalq valyuta münasibətlərinin təşkili forması olub, beynəlxalq təsərrüfatın ikişafı proseslərindən irəli gəlir və dövlətlərarası razılaşmalar ilə tənzimlənir.

Milli və dünya valyuta sistemləri arasında əlaqə valyuta münasibətlərinə xidmət edən və həmçinin tənzimləyən milli banklar vasitəsilə həyata keçirilir.

Milli valyuta sistemi əgər ölkənin pul vahidinə (milli valyuta) əsaslanır. Beynəlxalq valyuta sistemi isə bir və ya bir neçə ehtiyat valyutaya və ya mövcud beynəlxalq hesablaşma vahidlərinə əsaslanır.

Valyuta pariteti valyuta sisteminin elementlərindən biridir. Valyuta pariteti iki müxtəlif valyuta arasında, qanunvericilik əsas götürülməklə müəyyən edilmiş nisbətdir.

Ehtiyat valyuta əsas etibarı ilə aparıcı ölkələrin dönərli milli valyutasının xüsusi kateqoriyası olub, beynəlxalq tədiyə və ehtiyat vəsaitləri funksiyasını həyata keçirir; digər ölkələr üçün valyuta paritetinin və valyuta məzənnəsi müəyyənləşdirilməsi prosesində baza rolu oynayır; dünya valyuta sisteminin iştirakçı tərəfləri olan ölkələrin valyuta kursunun tənzimlənməsi məqsədi ilə valyuta müdaxiləsini həyata keçirmək məqsədilə geniş istifadə edilir. Valyuta dönərliliyi - milli valyutaya heç bir məhdudiyyətlər qoymadan digər valyutalara sərbəst dəyişdirilə bilmə qabiliyyətidir.

Valyutanın dönərliliyinin ölkə üçün əsas əhəmiyyəti aşağıdakı-lardır:

- valyutanın dönərliliyi olduqda milli iqtisadiyyat dünya iqtisadiyyatına qoşulur və onunla birlikdə inkişafda olur;
- dövlətlərarası ödəmələri asanlaşır, dünya ticarəti inkişaf edir;
- beynəlxalq əmək bölgüsündə müqayisəli üstünlük prinsipindən istifadə etmək üçün əsaslı imkanlar yaranır. Belə ki, valyuta dönərliliyi imkan verir ki, ölkələr xarici bazarlarda öz milli valyutası ilə ticarət edə bilsin. Başqa sözlə desək, bu məqsədlə xarici valyutanı yığmağa və ya xərcləməyə ehtiyac duyulmur ;

– kapitalın beynəlxalq hərəkətinə, xüsusilə də onun ölkə iqtisadiyyatına miqrasiyasına əlverişli iqtisadi zəmin yaradır. Valyuta dönərliliyi ona olan inam dərəcəsini və həmçinin ölkənin iqtisadi imkanlarına olan inamın dərəcəsini ifadə edir və göstərir.

Ehtiyat valyuta statusunun əldə edilməsinin obyektiv ilkin şərtlərini aşağıda qeyd edək:

- ölkənin istehsalda, məhsul və kapital ixracında, qızıl -valyuta ehtiyatlarında dünyada aparıcı mövqə tutması;
- inkişaf etmiş kredit-bank sisteminin (həmçinin xaricdə) mövcudluğu;
- təşkil edilmiş və o cümlədən tutumlu borc kapitalı formasının üstünlük təşkil etməsi;
- valyuta əməliyyatlarının liberallaşdırılması.

İnstitusional aspektdə milli valyutanın ehtiyat valyuta statusu alması üçün əsas şərt bu valyutanın beynəlxalq dövriyyəyə mərkəzi banklar və həmçinin beynəlxalq valyuta-kredit təşkilatları tərəfindən buraxılması prosesidir.

Ehtiyat valyuta statusuna malik olmaq emitent ölkə üçün aşağıdakı üstünlükləri yaradır:

- milli valyutada tədiyə balansı kəsirinin faizsiz və müddətsiz kredit almaqla (avtomatik olaraq) ləğv edilməsi;
- rəqiblərin ziyanına olan milli inhisarların xaricə iqtisadi müdaxiləsinin stimullaşdırılması.

Eyni zamanda emitent ölkə aşağıda qeyd edilən işləri görmək məcburiyyətində olur:

- valyutanın nisbi sabitliyinin təmin edilməsi;
- valyuta, ticarət və devalvasiya məhdudiyyətlərinə yol verilməməsi.

Milli kredit pulları (banknotlar) uzun müddətliyinə ehtiyat valyuta statusunu oynuya bilmir. Buna səbəb isə ölkələrin inkişaf sürətlərindəki

müxtəliflik və dəyişkənliyədir. Digər tərəfdən ehtiyat valyuta tamamilə qızılın funksiyasını icra edə bilmir.

Valyuta tənzimlənməsi metodlarını müəyyən şərtlilik dərəcəsi əsasında tam liberal, natamam liberal və qeyri-liberal valyuta tənzimləmələri kimi fərqləndirilir.

Valyuta münasibətləri və təkrar istehsal arasında qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. İctimai təkrar istehsal prosesi valyuta münasibətlərini formalaşdırırsa, beynəlxalq valyuta münasibətləri də öz növbəsində ayrı-ayrı ölkələr üçün istehsalın səmərəliliyinə təsir göstərir.

Valyuta sistemində iqtisadi nöqtəyi-nəzərdən yanaşdıqda təsərrüfat əlaqələrinin beynəlmilləşməsi əsas götürülməklə münasibətlərin məcmusudur. Valyuta sistemi milli, regional və dünya sistemləri formasında fərqləndirilir.

1.2 Beynəlxalq Maliyyə İnstitutlarının tədiyyə balansına və maliyyə-valyuta münasibətlərinə təsir mexanizmləri

Dünya Bankı yarandığı andan fəaliyyətində əsas məqsəd dünyada yoxsulluq səviyyəsinin azaldılması, insanların həyat şəraitini yaxşılaşdırması, üzv ölkələrin iqtisadi və maliyyə islahatlarına yardım edilməsi, xarici maliyyə mənbələrindən daxil olan investisiya vəsaitləri ilə təmin etmək, ölkələrin xarici dövlət borcu mexanizminin normal hala gətirilməsi və beynəlxalq iqtisadi tarazlığı təmin edilməsi, yerli şirkətlərin maliyyə vəsaitlərinə yaranan ehtiyaclarının aradan qaldırılması və s.-dən ibarətdir. DB nisbətən zəif inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrə qrant və müxtəlif güzəştli kreditlər təqdim edir. Bankın sözləşməsinin 1-ci maddəsinə əsasən Dünya Bankının məqsədləri aşağıdakı formada sıralana bilər:

1. Üzv ölkələrin iqtisadi islahatlarına yardım edilməsi;
2. Üzv ölkələrə xarici özəl mənbələrə əsaslanan gələcək sərmayə investisiyalarının təsbit edilməsi və özəl sərmayənin yetərsizliyi hallarında bunları tamamlanması;
3. Üzv ölkələr üçün gəlir gətirəcək investisiyaların təsbit edilməsi və uzun müddətliyinə beynəlxalq dəyişmələrdə tarazlığın saxlanılması;
4. Üzv ölkələr üçün mövcud borcvermə mexanizminin uyğun hala gətirilməsi;
5. Yerli şirkətlərin maliyyə mənbələrinə ehtiyacları mövzusunda yardımların olması.

Dünya Bankının verdiyi kreditlərdən yalnızca üzv olan ölkələr faydalanır. Kreditlər uzunmüddətli olur və tələb edən ölkənin iqtisadi inkişaf proqramlarının ehtiyacına müvafiq olaraq verilir. Maliyyələşdirilən investisiya layihələrinin iqtisadi, texniki, idari təşkilatçılıq, maliyyə və menecment istiqamətləri üzrə Dünya Bankı tərəfindən fərqli formada araşdırılır. Bundan əlavə, kredit tələb edən ölkənin gələcək dövrdə maliyyə öhdəliklərini yerinə yetirib yetirməyəcəyi məsələləri araşdırılır. Tədqiqat və araşdırmalar ilkin olaraq mərkəzdə aparılır. Kredit açılması istiqamətində bəzi

məsələlər olmasına görə Dünya Bankı öz işçiləri və ya tədqiqatçılardan təşkil olunan bir qrupu kredit tələb edən ölkəyə göndərməklə yerində məlumat əldə edir. Şərtlər yetərli olduğu halda kredit anlaşmaları imzalanır. Dünya Bankı kredit açıqdan sonrakı dövrdə aparılan layihəni yaxından izləyir. Layihənin hər mərhələsindən sonra bir hesabat tələb edilir.

Dünya Bankı layihə kreditləri xaricində bəzi texniki yardım məsələlərində də iştirak edir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrin investisiya layihələrinin seçilməsi və hazırlanmasında, iqtisadi vəziyyətin təhlil edilməsində, inkişaf proqramları mövzularında texniki vasitəçilik xidmətləri göstərilir. Bundan əlavə, bank üzv ölkələrin yüksək vəzifəli məmur və texniki işçilərinə təhsil proqramları ilə də köməklik göstərir.

Dünya Bankı Qrupu texniki formada BMT sisteminə daxildir, lakin idarəçilik strukturunda bir sıra fərqliliklər var. Dünya Bankı səhmdar təşkilatı prinsip əsasında fəaliyyətdə olur. Səhmdarlar rolunda 185 üzv ölkə çıxış etməklə, onların səs kəmiyyəti bankın kapitalında olan iştirak payından asılı olur. Dünya Bankı Qrupunun baş idarəedici orqanı – Müdirilər Şurasıdır. Müdirilər Şurası Dünya Bankı Qrupunun siyasət və qərarlarını müəyyənləşdirir. Üzv ölkələr Müdirilər Şurasında maliyyə nazirləri ilə təmsil olunur.

Dünya Bankına daxildir: BYİB (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD) və onun filial təşkilatı olan Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyası (International Development Association, IDA). Dünya Bankı qrupuna yuxarıda qeyd edilən təşkilatlardan əlavə həmçinin müxbir üzvlərin hüquqlarından faydalanan Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (BMK) (International Financial Corporation, IFC), İnvestisiyaların Zəmanəti üzrə Çoxfunksiyalı Agentlik (İZÇA) (Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA) və İnvestisiya Mübahisələrinin həlli üzrə Beynəlxalq Mərkəz (International Center for Settlement of Investment Disputes, İCSİD) daxildir.

Dünya Bankı Qrupu təşkilatlarının əsas məqsədləri aşağıda qeyd olunanlardan ibarətdir:

- üzv ölkələrin təsərrüfatlarının yenidən qurulmasının və inkişafının dəstəklənməsi;
- zəmanətlərin verilməsi, xüsusi kreditorların və digər investorların borc və investisiyalarında iştirak etməklə, xüsusi və xarici investisiyalar üçün imkanlar yaradılması;
- beynəlxalq ticarət əlaqələrinin tarazlaşdırılmış artımının stimullaşdırılması və üzv ölkələrin tarazlaşdırılan ödəniş balansının saxlanılması məqsədlərindən ibarətdir.

Ümumi məqsədlər mövcud olduqda müəyyən xüsusiyyətlər formalaşır və burada müxtəlif Dünya Bankı Qrupu təşkilatlarının xüsusi rolu qeyd edilir. Məsələlərin həyata keçirilməsinin uyğun mexanizmi işlənilir və bu təşkilati inteqrasiya, xüsusən də ümumi prezident, İdarə Heyəti və o cümlədən İcraçı Direktorluq vasitəsilə təmin olunur. Kvotalar, səsə sayı və DBQ idarə orqanları daxilində nümayəndiliklərin müəyyən edilməsi prinsipləri BVF ilə uyğun olur. BVF və Dünya Bankı Qrupu İdarə Heyətləri ildə bir dəfə birlikdə toplantı keçirirlər.

Hər bir təşkilat hüquqi baxımdan müstəqil hesab edilir. Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının (İFC) və İnvestisiyaların Zəmanəti üzrə Çoxfunksiyalı Agentliyin (IZÇA) işçilərdən ibarət xüsusi qrupu və xüsusi sərəncamçı vitse-prezidenti mövcuddur.

BVF kimi Dünya Bankı Qrupu müəyyən sahələr üzrə regional prinsiplər üzərində təşkil edilmişdir: vitse-prezidentlərin bir hissəsi regional departamentlərə rəhbərlik edir, digərləri isə idarəçiliyin konkret sahələri istiqamətinə cavabdehlik daşıyırlar. Bununla birgə, DB-nın regional strukturu BVF-yə nisbətən bir qədər şaxəlidir. Əlavə, olaraq qeyd etməliyik ki, DBQ təşkilatları daha səlahiyyətli mütəxəssis-lərdən ibarət olan heyətdən təşkil edilmişdir: iqtisadçılardan və maliyyə ekspertlərindən əlavə, burada həmçinin

mühəndislər, hüquqşünaslar, telekommunikasiya və digər istiqamətlərdə olan sahələr üzrə mütəxəssislər fəaliyyət göstərirlər. Onların vəzifəsi layihələrin mükəmməl formada araşdırılmasından ibarət olur və bu layihələr üçün vəsaitlərin ayrılması təklif edilir.

BYİB-nin Nizamnaməsinin 1-ci maddəsinə müvafiq olaraq o, dirçəliş və iqtisadi inkişaf üçün üzv ölkələrin maliyyə vəsaitlərinə olan böyük tələbatı ilə əlaqəli olaraq yaradılmışdır. Əsas etibarını isə, BYİB-nin bütün vəsaitləri Avropa ölkələrinin dirçəliş məsələlərinə yönəldilmişdir.

Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (BMK) 1956-cı ildə yaradılmışdır. BMK marağı olan özəl investorlar ilə birgə güzəştli şərtlərlə kreditlərin verilməsi istiqamətində inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün xüsusi iqtisadi təşəbbüslərin olmasını və irəli sürülməsini dəstəkləyir.

Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyası (BİA) BYİB ilə müqayisədə inkişaf etməkdə olan ölkələrə daha güzəştli şərtlər ilə maliyyə vəsaitləri verilməsi məqsədilə 1960-cı ildə təşkil edilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq BİA uzun müddətə faizsiz kreditlər verir.

İnvestisiyaların Zəmanəti üzrə Çoxfunksiyalı Agentlik (İZÇA) 1988-ci ilin aprelində yaradılmışdır və Dünya Bankı Qrupunun ən gənc üzvü hesab olunur. Bu təşkilatın əsas məqsədi – mövcud qeyri-kommersiya risklərinin qarşısını almaq üçün inkişaf etməkdə olan ölkələrə investisiyalar qoyulmasına köməklik göstərməkdən ibarətdir. Əlavə olaraq İZÇA xarici investisiyalara yardım proqramlarının, layihələrinin işlənilib hazırlanması ilə inkişaf etməkdə olan ölkələrin hökumətlərinə müxtəlif məsləhətlər verir.

Hazırkı zamanda BYİB ən yüksək AAA kredit reytinginə malik olan ortamüddətli və uzunmüddətli dövr üçün borc öhdəliklərinin emissiyası və yerləşdirilməsi, həmçinin, təyin olunan faiz qiymətləri üzrə hökumətlərin, mərkəzi bankların qiymətli kağızlarının yerləşdirilməsi məsələlərinə yardım yolu ilə beynəlxalq maliyyə bazarlarında aparılan əməliyyatlar hesabına əsas vəsaitləri əldə edir. BYİB 100-dən çox ölkədə qiymətli kağızlarını yerləşdirir

və habelə beynəlxalq kapital bazarında ən iri borc alan, o cümlədən, milli bazarlarda ən iri borc alan tərəf – qeyri-rezidentlərdən biri hesab edilir.

BVF-dən fərqli olaraq BYİB tək-cə hökumətlərdən deyil, həmçinin özəl təşkilat və quruluşlardan, xüsusən də iri TMB-dən kifayət qədər yüksək miqdarda vəsaitlər alır.

Son vaxtlar əvvəlcədən verilmiş kredit və faizlərin ödənilməsindən əldə edilən vəsaitlər daha böyük əhəmiyyət kəsb edir. BYİB mütəmadi olaraq həmçinin etibarlı kapital qoyuluşları üçün imkan əldə etmək istəyən investora bank tərəfindən verilmiş ssudalar üzrə zəmanətli tələblərin satışlarını yerinə yetirir.

BİA-da resursların əsas mənbəyi kimi nizamnamə kapitalına ödəmələr, BYİB-nın ona ötürdüyü gəlirin bir hissəsini və əvvəlcədən verilən ssudaların ödənişi təşkil edir. BİA faktiki olaraq əsas qeyri-kommersiya prinsiplərinə əsaslanaraq fəaliyyət göstərir.

BYİB və BİA, əsas etibarilə, layihələr üçün faiz və kreditlər verməklə maliyyələşmə istiqamətində layihələrin seçilməsi ilə əlaqəli olaraq eyni siyasət xətti yürüdürlər. Bu layihələr həmçinin, iqtisadi və texniki baxımdan nöqsansız hesab edilir və borclu ölkələrin iqtisadi inkişaf etməsi üçün yüksək prioritetə malikdirlər.

Kredit alan ölkələrin seçilməsi şərtlərində, eləcə də, borcların özündə əhəmiyyətli fərqliliklər mövcuddur. BYİB, bir qayda olaraq, borclu olan ölkənin milli valyutasında deyil, devizlərdə (beynəlxalq səviyyədə ödəniş vəsaiti kimi qəbul edilmiş) vəsaitlər verir. BYİB-nın Nizamnaməsinə əsasən borclu ölkələrin ödəmə qabiliyyəti kifayət qədər yüksək səviyyədə olmalıdır. Buna görə də, hər şeydən öncə, onun beynəlxalq borclarının miqdarı və struktur tərkibi yoxlanılır. İnkişaf etməkdə olan ölkədə bu baxımdan hər şey qaydasında olmadıqda, o zaman o, BYİB-dən kredit alan ola bilməz.

Beynəlxalq İnkişaf Asosiasiyasının tələbləri mülayim xarakter daşıyır və ölkənin borc vəziyyətindən çox, verilən vəsaitlərdən məqsədli və

səmərəli şəkildə istifadə olunması ilə əlaqədar fəaliyyət göstərir. Əlavə olaraq, əhalinin hər bir nəfərinə düşən ÜMM səviyyəsinin kriteriyaları formal şəkildə müəyyən olunur, bu zaman ölkə BİA-nın vəsaitlərini əldə edə bilər.

Xüsusi investisiya borcları (Specific Investment Loans) yeni istehsalat binalarının tikintisi, artıq mövcud olan obyektlərin istehsalının genişləndirilməsi və onların daxili texniki təminatının təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə müəyyən obyektin maliyyələşdirilməsi üçün verilən vəsaitlərdir. Faktiki olaraq, məhz bu cür borclar layihə üzrə nəzərdə tutulan istiqamətlərə aid edilir və əvvəl olduğu formada ümumi borc miqdarı çərçivəsində (50%-ə yaxın) üstünlük təşkil edir.

Sektor əməliyyatları (Sector operations). Bu ad altında müxtəlif yardımlar birləşir və onlar iqtisadiyyatın nəqliyyat, energetika, kənd təsərrüfatı və başqa məqsədyönlü sektorları çərçivəsində layihələrin maliyyələşdirilməsi istiqamətində verilir. Məqsədyönlü sektorlar çərçivəsində maliyyə obyektlərinin müəyyən olunması dedikdə Dünya Bankının təyin etdiyi kriteriyalarla borc alan ölkələrin hökumətləri tərəfindən həyata keçirilir. Borc faizləri ya bilavasitə hökumətə (Sector Investment and Maintenance Loans) və ya hökumətin təyin etdiyi təşkilatlar üçün verilir və qeyd edək ki, faktiki olaraq onunla sonuncu borc faizini alan, məsələn, milli maliyyələşdirmə və inkişaf cəmiyyətləri və ya müxtəlif aqrar fondlar (Financial Intermediary Loans) arasında vasitəçi kimi çıxış edirlər. Sektor əməliyyatlarının tərkibinə həmçinin struktur yenidən qurma şəraitində sektor borcları aid olur (Sector Adjustment Loans) və borclar iqtisadi siyasətin dəyişilməsi prosesində yarana bilən məqsədyönlü sektorlar daxilində ümumi məsələlərin həll edilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu borc faizləri üzrə vəsaitlər tez-tez idxal əməliyyatlarının maliyyələşdirilməsi istiqamətlərinə yönəldilir.

Struktur yenidən qurma və ya büdcə əvzedici reabilitasiya borcları üzrə faizlər geniş miqyaslı hökumət tədbirlərinin həyata keçirilməsi

proseslərini nəzərdə tutur. Bu cür borc faizlərinin ayrılması kriteriyaları stabil şəkildədir və DB ilə razılaşdırılmış qaydalarla struktur dəyişiklik proqramının ölkə tərəfindən təqdim edilməsindən ibarətdir və müsbət nəticələr əldə edilməsi perspektivləri böyükdür. Bu cür borc faizləri BVF tərəfindən ödəniş balansını kəsinin aradan qaldırılması tədbirlərinin uyğun formada maliyyələşdirilməsinə yaxındır. Buna əsasən qeyd edilən təşkilatlar kreditlərin verilməsi miqyası, müddət aralığı və şərtləri ilə razılaşır.

Beynəlxalq Yenidənqurma və İnkişaf Bankı müxtəlif fəlakətli halların, məsələn, zəlzələ və ya quraqlıq hallarının (Emergency Reconstruction Loans) nəticələrinin aradan qaldırılması dəyən zərərlərin minimuma endirilməsi üçün bu cür borc faizləri verir. Amma bu borcların bu günə qədər olan qiyməti kiçikdir (bütün mövcud ayrılan vəsaitlərin 1%-ə yaxın hissəsi).

BYİB BVF kimi öhdəliklər üzrə komissiya haqqı tutur, bu isə vəd edilən, amma verilməyən borc məbləğinin illik 0,75%-ni əhatə edir. Bu komissiyanın əsas mahiyyəti ondan ibarətdir ki, borcu alan, növbəti öhdəliyin verilməsi üçün kifayət qədər mövcud olan vəsaitlərin miqdarının saxlanılmasının əhəmiyyətli olması ilə əlaqəli kreditorda yarana biləcək xərclərin, heç olmazsa, müəyyən bir hissəsini əvəzləşdirməlidir.

Baş qərargahı Vaşinqton şəhərində yerləşən Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası təşkilatı (BMK) 1956-cı ildə yaradılmışdır. BMK-nın 182 üzvü vardır. BMK-na üzv olmaq üçün BYİB-ə üzvlük mütləq haldır. BMK-nın fəaliyyəti əsas olaraq özəl sektorun inkişafı, biznes sektoruna və müxtəlif iqtisadi yönümlü dövlət qurumlarına texniki yardımın təqdim edilməsi, özəl sektorda layihələrin maliyyələşdirilməsi, özəl şirkətlərin beynəlxalq maliyyə bazarlarına çıxışının təmin edilməsi məsələlərinə yardımçı olmaqdan ibarətdir. DB-nin prezidenti həmçinin BMK-nın prezidenti kimi də fəaliyyət göstərir. Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası üzv ölkələrin təmsilçilərindən ibarət olmaqla Müdirlər Şurası tərəfindən idarə olunur. BMK-nın kapitalı üzv

ölkələrin payı əsasında formalaşır. Dünya Bankından fərqli olaraq Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası dövlət zəmanəti olmayan layihələri də maliyyələsdirir. BMK investisiyalardan əlavə həm də texniki yardım və məşvərətçi rolunda da vacib rol oynayır.

Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının (BMK) başlıca məqsədləri aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Özəl sərmayəli şirkətlərin maliyyə yetərsizliyi səbəbi ilə əlaqəli olaraq üzv hökumətin zəmanətini tələb etmədən sektora maliyyə dəstəyində köməklik göstərmək ;
2. İnvestisiya imkanlarını təhlil etməklə yerli və xarici sərmayəli iş adamlarını bir araya gətirmək istiqamətində addımlar atmaq ;
3. Yerli və xarici özəl sərmayəyə əsaslanan şirkətlərin ölkədə səmərəli investisiyalara yönəlməsinə köməklik göstərmək. Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası İEOÖ-də fəaliyyətdə olan özəl sektorlara investisiya proqramlarını dəstəkləyən və bu sahədə yardımlar edən bir maliyyə təşkilatıdır. BMK kredit vermə mövzusunda geniş miqyasda sərbəstliyə malikdir. Açılan kreditlər öz növbəsində orta və uzun müddətli olur və kreditə tətbiq edilən faiz həddi qoyulacaq investisiyanın risk dərəcəsinə görə dəyişilən formadaadır.

BMK özəl təşkilatların xüsusi kapitalında iştirak etməklə yanaşı zəmanət verilməsi yolu ilə belə təşkilatların səhmlərinin və müxtəlif borc öhdəliklərinin satışına köməklik göstərir. BMK-nin maddi dəstəyi uzunmüddətli borc faizləri, şəxsi kapitalda iştirak, müxtəlif zəmanətlər və onların kombinasiyası şəklində verilə bilər.

Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının hökumət zəmanətləri-ni tələb etməsinə baxmayaraq, o, öz vəsaitlərinin benefisiarlarının (benefisiar – müəyyən məbləğdə pulu almaq üçün hesablaşma sənədin-də göstərilmiş hüquqi və ya fiziki şəxs) krediti ödəmə qabiliyyətini mükəmməl formada təhlil edir. Bundan başqa, maliyyələşmə riski, bir qayda olaraq, BMK-nın

ümumi xərclərin 25%-dən çox olmayan hissəsini təmin etməklə bərabər sindikatlaşdırılmış kreditlərdə iştirak etmək hesabına azalır. BMK-dən əlavə iri kommersiya bankları və eləcə də hökumət təşkilatları sindikatların iştirakçıları qismində çıxış edə bilirlər.

BMK-nin verdiyi borc faizləri, ilk növbədə, kapital bazarının maliyyə xidmətləri və institutlarının inkişafı ilə əlaqəli formada maliyyələşmə üçün nəzərdə tutulmuşdur. Öz növbəsində emaledici sənaye, avtomobil istehsalı və turizm sahəsi üçün verilən borc faizləri böyük əhəmiyyətə malikdir. BMK kreditlərinin maliyyə şərtləri və qaydaları BYİB-nə nisbətən daha da “sərt”dir. Kreditlər, bir çox hallarda, bazarın faiz dərəcələrinə müvafiq olaraq verilir. BMK-nin borc faizlərinin böyük hissəsi müxtəlif valyutalarda verilən 7 ildən 12 ilə qədər nəzərdə tutulan maliyyələşmə vəsaitləridir.

Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı (BHB)- beynəlxalq maliyyə əməkdaşlığının inkişafını təmin edən və bu istiqamətdə mərkəzi banklara xidmətlər göstərən beynəlxalq təşkilatdır. BHB əsas etibarlı ilə öz mandatını yerinə yetirmək istiqamətində mərkəzi banklar arasındakı və beynəlxalq maliyyə sferasında müzakirələrin və məsləhətləşmələrin aparılması həmçinin siyasətin təhlilinin təşviqi haqqında forum, iqtisadi və monetar tədqiqatlar üzrə mərkəz, maliyyə köçürmələri istiqamətində mərkəzi banklar üçün əsas tərəfdaş, beynəlxalq maliyyə əməliyyatlarında agent kimi fəaliyyətdə olur.

Hazırda BHB dünyanın mövcud ən yaşlı beynəlxalq maliyyə təşkilatı kimi bilinir. BHB-nin əsas müştəriləri beynəlxalq təşkilatlar və mərkəzi banklardır və bu səbəbə görə də BHB özəl fərdi şəxslərə və ya hüquqi şəxslərə maliyyə xidmətləri göstərmir və heç bir depozit qəbul etmir. Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı tərəfindən hər il təşkil olunan tədbirlərdə mərkəzi banklar və fərqli nəzarət agentliklərindən 5500-dən çox nümayəndənin iştirakı müşahidə edilir. BHB tərəfindən təşkil olunan ən vacib görüşlər mərkəzi bank Sədrələri və yuxarı səviyyəli rəhbər işçilərinin

müntəzəm görüşləridir. Bu görüşlər Bazel şəhərində 2 aydan bir təşkil olunur və məqsədi dünya iqtisadiyyatı, maliyyə bazarları barədə müzakirələrin aparılması, mərkəzi bankların fəaliyyəti ilə əlaqəli təcrübə mübadiləsi üçün imkanlar yaratmaqdan ibarətdir.

Bir qayda olaraq beynəlxalq iqtisadi əməliyyatların qarşılığında müəyyən bir ödəmə vardır. Beynəlxalq tədiyələrin yerinə yetirilməsi proseslərində ənənəvi olaraq Amerika dolları, sterlinq, Avro və qızıl kimi pul vahidlərindən istifadə olunur. Ancaq, son vaxtlar əsas tendensiyalardan biri Amerika dollarının payı müəyyən bir ölçüdə azalarkən, Avro və Yapon iyni kimi valyutaların Beynəlxalq hesablaşmalarda geniş formada istifadəyə açılmasıdır. Qızılın da rəsmi ödəmə vasitəsi kimi rolu getdikcə azalır. CDR isə olduqca sağlam və başqa deyimlə etibarlı bir ödəniş vasitəsi olmasına baxmayaraq, istifadəsi olduqca məhduddur.

Bir çox iqtisadi əməliyyatların nəticəsilə əlaqədar olaraq ölkədən xaricə və xaricdən ölkəyə doğru bir tədiyə axını ortaya çıxır. Bəzən iqtisadi əməliyyatlar tədiyə balansına müvafiq olaraq qeyd olunmaqla yanaşı, hər hansı bir tədiyə meyarı meydana gətirmir. Bunun bir sıra nümunələrini qeyd edək: Məhsulun məhsula dəyişdirilməsi, yəni klirinq və barterə əsaslanan ticarət, texnologiya, investisiya, menecment biliyi kimi xarici sərmayə formasındaki qarşılıqsız ödəmələr göstərilə bilər.

Ölkənin xarici aləmlə həyata keçirdiyi əməliyyatlar kredit və ya debet xarakterli olur. Nominal tədiyəmeydana gətirib gətirməməsinədən asılı olmayaraq, bütün mövcud əməliyyatlar bu qaydada kredit və debet olmaqla 2 yerə ayrılır.

Praktiki olaraq tədiyə balansında qeydlər «iki tərəfli qeyd» sistemində əsasən aparılır. Bu sistemdə xarici tərəfdaşla aparılan hesab ya kredit və ya debet əməliyyatı olaraq qeyd edilir.

Tədiyyə balansı formal tarazlıq ilə bərabərləşdirilir amma buna baxmayaraq, bütün sözləşmələrdə tam əhatə olunma çətinliyi, qiymətlərin

eyni olmaması, sövdələşmələrdə qeydiyyat vaxtında fərqliliklərin olması və digər səbəblərdən yarana biləcək müxtəlif yanlışlıqların ortaya çıxması qaçılmaz hallardır. Bu isə ödəniş balansında «Səhvlər və buraxılışlar» adlanan xüsusi bölmənin daxil edilməsinə səbəb olur.

Bir ölkənin tədiyə balansı başqa ölkələrdən daxil olan valyutanın ümumi məbləği ilə digər ölkələrə ödənilən valyutaların məbləği arasındakı nisbətə ifadəsidir. Tədiyə balansı prinsipinə illik olaraq hazırlanır. Bundan əlavə tədiyə balansı o ölkədə yerləşmiş fiziki şəxs, firma və müxtəlif qurumların xarici ölkələrlə həyata keçirdiyi iqtisadi əməliyyatların sistemə qeydiyyatıdır. Tədiyə balansında göstərilən əməliyyatlar ölkədə yerləşən fərdlər və qurumlarla xaricdə yerləşən ümumi iqtisadi vahidlər arasında aparılır.

II Fəsil : BEYNƏLXAQ VALYUTA FONDUNUN FUNKSİYALARI, FƏALİYYƏT İSTİQAMƏTLƏRİ VƏ MALİYYƏLƏŞDİRMƏ SİYASƏTİ

2.1 BVF-nun yaradılmasının ilkin nəzəri əsasları, funksiyaları və strukturu

Beynəlxalq Maliyyə Təşkilatları içərisində aparıcı yeri BVF tutur. İlk olaraq BVF-də valyuta kurslarının müəyyənləşdirilməsi və onlarda düzəlişlər edilməsi məqsədi ilə yaradılmışdır. Həmçinin Bretton-Vudsda 1944-cü il imzalanmış sazişə əsasən BVF-nin aşağıdakı məqsədlər üçün yaradılması nəzərdə alınır (BVF-nin Nizamnaməsində 1-ci maddə aşağıda qeyd edilmişdir):

- Beynəlxalq valyuta əməkdaşlığına və qarşılıqlı iqtisadi əlaqələrin genişləndirilməsinə imkan yaradılması

Sabit valyuta mübadiləsinə yardım etmək və rəqabətlə əlaqədar olan valyutaların qiymətinin düşməsinin qarşısının alınması;

- Cari əməliyyatlar üzrə çoxtərəfli hesablaşma sisteminin yaradılması üçün sağlam şərait yaradılması və dünya ticarəti inkişafına maneçilik törədən valyuta mübadiləsi məhdudiyyətlərinin ləğv olunması;

- Üzv ölkələrdə tədiyə balansının müvazinətinin pozulması problem-lərinin geniş miqyas almasının azaldılması və məhdudlaşdırılması.

- Beynəlxalq ticarətdə tarazlaşdırılmış artımı və inkişafı təmin etmək və bununla da məşğulluq və real gəlirlərin yüksək artım səviyyəsinə, eləcə də istehsal ehtiyatlarının stabil inkişafına nail olunması;

Bütün bunların yekunu olaraq qısa şəkildə BVF-nin başlıca məqsədini aşağıdakı formada ifadə etmək mümkündür: BVF-nin əsas məqsədi olaraq beynəlxalq valyuta əməkdaşlığının və əlaqələrinin stimullaşdırılması, beynəlxalq ticarətin tarazlaşdırılmış inkişaf templərinə köməklik edilməsi, üzv ölkələrinin tədiyə balanslarında kəsrlərin aradan qaldırılması və valyuta kurslarının sabitliyinə nail olunmasına köməklik göstərilməsidir.

BVF 150 milyard SDR (xüsusi əvəzətmə hüquqları) yəni 200 milyard dollardan yüksək kapitalla malik, 189 dövlətin üzvü olduğu(2017ci il) iri beynəlxalq təşkilatdır. Bu nəhəng beynəlxalq təşkilat səhmdar cəmiyyəti prinsipi istiqamətində yaradılmışdır. BVF-də əsas mövqeni ABŞ tutur. Fondada ən çox səs hüququ da (16,75%) ABŞ-a məxsusdur. Fondun qərarlar qəbul etməsində səslərin 26,4%-ı AI ölkələrinə, ümumilikdə 24 sənayecə inkişaf etmiş ölkə BVF-də səslərin 59,6%-nə (ABŞ və AI ölkələri də daxil olmaqla), digər və üzvlərin böyük şoxluğunu təşkil edən ölkələr isə 40,4%-nə malikdir. BVF-də səslərin “ölçülmüş” sayı prinsipi həyata keçirilir: üzv ölkələrin səsvermə yolu ilə Fondun fəaliyyətinə təsir etmə imkanı onun kapitalındakı payı ilə müəyyənləşdirilir. Hər bir dövlət kapitalla ödədiyi haqqının miqdarından aslı olmayaraq 250 baza səsine və əlavə olaraq bu haqqın hər 100 min SDR-ə görə bir səsə malik olur. Hər bir üzv ölkənin BVF-dəki kvotası və səslərinin sayı cədvəl №1.1-də daha geniş göstərilib.

BFV-də daha çox kvotaya və səsə malik ölkələr

№	Üzv ölkələr	Kvotaları SDR (Milyon)	Kvota faizi Ümumi faiz	Səsləri Rəqəm	Səs faizi Ümumi faiz
1	ABŞ	42,122.4	17.69	421,961	16.75
2	Almaniya	14,565.5	6.12	146,392	5.81
3	Yaponiya	15,628.5	6.56	157,022	6.23
4	Böyük Britaniya	10,738.5	4.51	108,122	4.29
5	Fransa	10,738.5	4.51	108,122	4.29
6	Səudiyyə Ərəbistanı	6,985.5	2.93	70,592	2.80
7	İtaliya	7,882.3	3.31	79,560	3.16
8	Rusiya	5,945.4	2.50	60,191	2.39
9	İspaniya	4,023.4	1.69	40,971	1.63
10	Kanada	6,369.2	2.67	64,429	2.56

Mənbə: www.imf.org

Dünya valyuta sisteminin təkamül istiqaməti ilə əlaqədar olaraq BVF-nin Nizamnaməsinə 3 dəfə yenidən baxılmışdır:

1969-cu il SDR sisteminin tətbiqi edilməsi ilə əlaqədar;

1976-cı il Yamayka valyuta sisteminin yaradılması prosesləri ilə əlaqədar;

1992-ci il Fonda borclarını geri ödəməyən ölkələrin səsvermə hüququndan məhrum edilməsi ilə əlaqədar.

1960-cı illərin əvvəlləri qızıl hasilatının qeyri-adekvat artışı ilə əlaqəli olaraq beynəlxalq likvidliyin artırılması zəruriliyi ilə əlaqədar diskussiyalar

başlandı. BVF-nin 1967-ci il Rie-Do-Janeyroda keçirilən konfransında ilk dəfə olaraq xüsusi əvəzəmə hüququ (SDR) sxeminin istifadə olunması məsələsi təklif edildi. 1969-cu ildə BVF-nun üzv ölkələri SDR ilə işləməyə sağlam şərait yaratmaq istiqamətində fondun nizamnaməsinə əlavələr edilməsi barədə razılıq əldə olundu. SDR-ə digər valyutalara yanaşılan formada və obyektivliyə yanaşılmalı idi. SDR-in valyuta kursu gündəlik olaraq, əsaslı şəkildə bir neçə aparıcı dövrəli valyuta kursu üzrə müəyyənləşdirildi. SDR-in birinci emissiyası 1970-ci ildə oldu. SDR beynəlxalq ehtiyat aktiv formasıdır və BVF-nun üzvləri tərəfindən hesablama vahidi formasında işlədilir. 1981-ci ildə SDR-in əsasını beş aparıcı valyuta zənbili təşkil edirdi (dollar-42%, alman markası-19%, fransa frankı, yen və funt sterlinqin hərəsi – 13%).

BVF-nin strukturuna aşağıdakı orqanlar daxil edilir. Müdirələr Şurası, Müvəqqəti Komitə, İnkişaf Komitəsi; İcraiyyə Şurası; BVF-nin Statistika Komitəsi; Bölüşdürücü direktorlar.

Fondun ali idarəedici orqanı üzvləri 5 illiyə təyin edilən Müdirələr Şurası hesab edilir. Üzv olan dövlətlərin hər birindən şuraya bir müdir və bir müdir müavini daxil olur. Müdirələr və müavinlər bir qayda olaraq maliyyə nazirləri və Mərkəzi Bank direktorundan ibarət olur. Müdirələr şurası ildə bir dəfə toplanır və BVF-də strateji rəhbərliyi həyata keçirir. Müdirələr Şurası öz səlahiyyətlərinin müəyyən bir hissəsini İcraiyyə Şurasına həvalə etmək hüququna malikdir.

Müdirələr Şurası öz üzvləri arasından Müvəqqəti Komitə yaradır. Müvəqqəti Komitənin tərkibinə 24 icraçı direktor daxil olur, bu direktorlardan 7-si Fondada daha çox kvotaya malik üzv dövlətlərdən(ABŞ, Yaponiya, Almaniya, İngiltərə, Çin, Fransa, və Səudiyyə Ərəbistanı) seçilir. Digər üzv dövlətlər isə ədalətli regional prinsiplər üzrə təyin edilir.

Betton-Vuds konfransında nümayəndə heyəti ilə iştirak edən ölkələr

Avstraliya	İran	Efiopiya
Belçika	İraq	Fransa
Boliviya	Liberiya	Yunanıstan
Braziliya	Lüksemburq	Qvatemala
Kanada	Meksika	Haiti
Çili	Niderland	Honduras
Çin	Yeni Zelandiya	İslandiya
Kolumbiya	Nikaraqua	SSRİ
Kosta Rika	Norveç	Böyük Britaniya
Kuba	Panama	ABŞ
Çexslavakiya	Paraqvay	Uruqvay
Dominikan Respublikası	Peru	Venesuela
Ekvador	Filippin	Yuqaslaviya
Misir	Polşa	Hindistan
El Salvador	Cənubi Afrika Birliyi	

Mənbə: www.imf.org

İldə üç dəfə toplanan Müvəqqəti Komitə İcraiyyə Şurasına müxtəlif xarakterli tövsiyələr, məsləhətlər verir və məruzələr hazırlayır.

Birləşmiş Nazirlər Komitəsi və ya İnkişaf Komitəsi Müvəqqəti Komitə ilə birgə Müdirlər Şurası üçün fərmalaşdırılmış fond ehtiyatlarının real vəziyyəti ilə əlaqədar tövsiyə və məruzələt hazırlayır, İEOÖ-ə yardımlarının istiqamətləri müəyyənləşdirir.

İcraiyyə Şurasının tərkibi 24 icracı və bir bölüşdürücü direktordan təşkil edilir. Şura fondun cari əməliyyatlarına rəhbərlik edir, ancaq onun səsvermə hüququ yoxdur (bəzi istisna hallar mövcuddur). İcraiyyə Şurasındakı 5 üzv (ABŞ, İngiltərə, Yaponiya, Fransa, Almaniya) ən yüksək kvotaya sahib olduqları üçün təyin edilir, qalan 19 üzv ölkə isə 2 ildən bir digər dövlətlər arasından seçilir. Bir qayda olaraq Şura üzvlərinin arasında konsensus şəraiti mövcud olduğu üçün təyin edilən məsələlər demək olar ki, əksər hallarda səsverməyə çıxarılmır. İcraçı direktorlar isə müxtəlif təyinatlı komitələr və komissiyalar yaratmaq hüququna malikdir.

BVF-nin Statistika Komitəsi İEÖ və İEOÖ-in nümayəndələrindən təşkil olunur və ödəniş balansları ilə əlaqəli statistika Fondun inkişaf istiqamətləri ilə eyniləşdirilir.

Təcrübədə BVF 3 əsas məsələnin həlli ilə məşğul olur:

1. BVF-nin nizamnaməsi ilə müəyyən edilmiş pozitiv valyuta davranışı kodeksinin tətbiqinə nəzarət etmək (valyuta mübadiləsi sabitliyi, cari hesablaşmaların azad formada həyata keçirilməsi, ayrı-seçkiliklərin olmaması, valyutaların donərliliyi, xarici tarazlıq), xüsusilə də üzv ölkələrin iqtisadi siyasət istiqaməti üzərində “ciddi nəzarətin” olması;
2. Lazımı iqtisadi siyasət vasitəsi ilə ödəmələrin tarazlığının pozulmasının qarşısının alınması və ona düzəlişlər etmək yolu ilə maliyyə resurslarının ötürülməsi;
3. Valyuta sahəsində ölkələrin əməkdaşlığının və fəaliyyətlərinin razılaşdırılması üçün özünü forma kimi göstərməsi.

BVF-in əsas funksiyaları aşağıdakılardır:

1. Müqavilənin sabitliyi:

BVF-nin ilk vacib funksiyası mübadilə sabitliyini təmin etmək və bununla da valyuta məzənnəsinin hər hansı bir dəyişməsinin qarşısını almaqdır

2. Ödəmə balansındakı dəyişmənin aradan qaldırılması:

BVF üzv ölkələrində tədiyə balansı maliyyələşdirilməsi məsələlərində çətinliklərlə qarşılaşdıqca, mövcud vəziyyətin düzəldilməsi üçün ölkələrə güzəştli şərtlər ilə kreditlər ayırır. Bu maliyyə köməyi ilə ölkələrə tədiyyə balansı problemlərini həll etməyə imkanlar yaranır. BVF tərəfindən maliyyələşdirilən başlıca proqramlar milli hökumətlərlə birgə fondla sıx əlaqəli formada işlənir. Fond tərəfindən valyuta, maliyyə proqramlarının yerinə yetirilməsinə maliyyə yardımlarının göstərilməsi məsələsi isə, ölkənin işlənən proqramı hansı dərəcədə səmərəli tətbiq edilə bilməsindən aslı olaraq müəyyən edilir.

3. Maliyyə sahəsindəki qlobal nəzarət:

Bu maddəyə uyğun olaraq, BVF valyuta məzənnəsində manipulyasiya edilməməsi və valyutanın mübadilə dəyərində qısamüddətli hərəkətlərə qarşı müdaxilə siyasətini qəbul edərək, beynəlxalq pul sistemində düzgün işləmə və balans təmin etmək üçün müşahidə aparır.

4. İqtisadiyyatları sabitləşdirmək:

BVF üzv ölkələrə müxtəlif iqtisadi və pul məsələlərində məsləhət vermək və bununla iqtisadiyyatlarını sabitləşdirməyə kömək etmək üçün mühüm funksiyaya malikdir.

5. Kredit imkanları:

BVF üzv ölkələrə ödəmələr balansında qeyri-bərabərliyi düzəltməyə kömək etmək üçün müxtəlif borc və kredit imkanlarını qoruyur. Bu kredit imkanları arasında əsas kredit obyektini, 3 il müddətinə genişləndirilmiş fond təsisi, kompensasiya maliyyələşdirmə təsisi, əsas istehsal edən ölkələrə kömək üçün səhmdar fond təsisi, əlavə maliyyələşdirmə təsisi, xüsusi neft təsisi, inzibati fond, strukturlaşma tənzipləmə qurğu və s. daxildir.

6. Tələb və valyuta təklifi arasında balansın saxlanması:

BVF həmçinin müxtəlif valyutaların tələb və təklifi arasında balansın saxlanması üçün mühüm funksiyaları icra edir. Buna görə fond bir valyutayı

çox tələb olunan az valyuta olaraq elan edə və müvafiq ölkələrdən borc ala bilər və ya eyni valyutanı qızılın mübadiləsi ilə satın ala bilər.

7. Likvidliyin saxlanması:

Öz resurslarının likvidliyini təmin etmək üçün BVF-nin digər vacib funksiyası da mövcuddur. Buna görə üzv ölkələrin BVF-dən öz valyutalarını birbaşa təslim etməklə borc almaq imkanları vardır. Fonda az tələb olunan valyutaların yığılması nəticəsində borc verən ölkələr öz kreditlərini konvertasiya oluna bilən valyutalarda geri qaytarmaqla öz valyutalarının likvidliyini müsbət istiqamətdə qaydaya salmağ imkanları əldə edirlər.

8. Texniki yardım:

BVF həmçinin üzv ölkələrə texniki yardım göstərmək üçün bir sıra faydalı funksiyalar həyata keçirir. Belə texniki yardım iki yolla, ilk olaraq üzv ölkələrə öz mütəxəssislərinin və ekspertlərinin xidmətlərindən faydalanmaqla, ikincisi isə xarici ekspertləri göndərməklə verilir.

Bundan əlavə Fond iki ixtisaslaşmış yeni şöbələri də yaratmışdır:

-Mərkəzi Bank Xidmətləri Departamenti

-Mərkəzi Bankları idarə etmək, həmçinin maliyyə idarəçiliyi üçün üzv ölkələrə mütəxəssis göndərmək üçün Maliyyə Məsələləri İdarəsi.

9. Tariflərin azaldılması:

Fond ayrıca üzv ölkələr arasında beynəlxalq ticarətdə mövcud olan tarifləri və digər məhdudiyyətləri azaltmaq pul köçürmələrinin məhdudlaşdırılmasını dayandırmaq ayrı-seçkilik praktikalarından, eyni stiusiyalar üçün müxtəlif standartlardan istifadə olunmasından yayınmağı hədəfləyir.

10. Ümumi izləmə və təhlil:

BVF həmçinin nizamnamənin müddələrinin pozulması hallarının qarşısını əvvəlcədən almaq üçün üzv ölkələrin izlədiyi pul və maliyyə siyasətlərinə dair ümumi izləmə aparır.

2.2 BVF-nun əsas fəaliyyət istiqamətləri, məqsəd və vəzifələri

Beynəlxalq Valyuta Fondu ölkələr arasında qarşılıqlı ödəmə sistemini təşkil etmək, dünya valyutasının monitorinqini həyata keçirmək və ödəmə balansı ilə bağlı ciddi kəsiri olan ölkələrə borc vəsaitləri verməyi qarşısına məqsəd qoyur.

Dünya Bankı yalnız inkişaf etməkdə olan ölkələrə kreditlər verməkdədir. BVF isə fərqli olaraq az bir müddət aralığında yaranan maliyyə problemlərini aradan qaldırmaqla bağlı ehtiyacı olan bütün üzv dövlətlərə kredit verir. Hər iki təşkilati orqan da qlobal miqyasda və həmçinin regional miqyasda (ayrı-ayrı ölkələr çərçivəsində) ümumi maliyyələşmə işləri aparır.

Beynəlxalq Valyuta Fondu 189 ölkəni bir araya gətirən qlobal xarakterli beynəlxalq maliyyə institutudur. Bu fond beynəlxalq valyuta əməkdaşlığı və mübadilə stabilliyini təmin etmək, iqtisadi artım tempini gücləndirmək və yüksək məşğulluq səviyyəsi göstəriciləri əldə etmək, ödəmə balansında yaranan problemlərlə əlaqədar ölkələrə müvəqqəti maliyyə yardımı edilməsi məqsədi ilə yaradılmışdır. BVF-nin apardığı əsas əməliyyatlar müşahidə, texniki köməklik və maliyyə yardımından ibarətdir. Müşahidə əməliyyatı ölkələrin maliyyə artımına və iqtisadi inkişafına nəzarət etmək, iqtisadi siyasət ilə əlaqəli tövsiyələr vermək və xüsusilə böhran və durğunluq dövrlərinin qarşısını almaqdan ibarətdir. BVF fərqli ölkələrə onların ödəmə balanslarında yaranan problemlərlə bağlı müvəqqəti maliyyə yardımları edir. Burada əsas məqsədlərdən biri yoxsulluq problemlərinin qarşısının alınmasından ibarətdir. Son illər beynəlxalq maliyyə sisteminin gücləndirməsi və iqtisadi böhran hallarının qarşısının alınması planları daxilində BVF müşahidə və texniki köməklik əməliyyatları vasitəsi ilə standartlar və kodlar hazırlayır. BVF həmçinin terrorizm və çirkli pulların yuyulması problemlərinə qarşı mübarizə aparır.

Beynəlxalq Valyuta Fondunun nizamnaməsi 1976-cı ildə Yamaykanın Kinqston şəhərində imzalanmış Yamayka sazişindən sonra əsaslı

surətdə dəyişikliyə məruz qaldı. Bu sazişlə birgə beynəlxalq valyuta sistemində qızılın əhəmiyyəti azaldı, valyutaların üzən kursu qəbul edildi.

BVF Nizamnaməsinə əsasən təşkilata üzvlük bütün ölkələrin üzünə açıqdır, lakin kvotaların həcmi və miqdarı qeyri-məhdud olub, ölkənin iqtisadi imkanları ilə əlaqəlidir, daha çox kvotası olan ölkə daha çox səsə malikdir. Həmin kvotalar BVF-nin kapitalının əsasını təşkil edir.

Beynəlxalq səviyyədə iqtisadi və maliyyə sabitliyini qorumaq, habelə üzv dövlətlərə iqtisadi yardımlar etmək istiqamətində ixtisaslaşdırılmış təşkilat Ümumiyyətlə BVF-nin fəaliyyəti 3 mühüm növbədə həyata keçirilir. Birincisi, Təftiş-Nəzarəti ilə əlaqədardır və iqtisadi və maliyyə sahələrindəki monitorinqlərlə həyata keçirilir. İkincisi isə BVF-nin borc verməsi ilə əlaqəli maliyyələşdirmə fəaliyyətidir. Üçüncü mərhələ BVF-nin Texniki yardımları ilə əlaqəli fəaliyyətidir.

Qeyd edilən fəaliyyət növləri içərisində ən mühüm fəaliyyət sahələrindən olan borc vermə fəaliyyəti ilə tanış olaq. BVF-nin mühüm funksiyalarından biri də tədiyə balansı problemi yaşayan ölkələrin iqtisadi inkişaf tendensiyaları əldə etməsi üçün borcların verilməsidir. Məhz BVF-nin yardımları mövcud iqtisadi çətinliklərlə üzləşən ölkələrə beynəlxalq ehtiyatlarını lazımı səviyyədə möhkəmləndirməyə, valyutalarını stabilləşdirməyə və ticarət məhdudiyətləri qoymadan importa müxtəlif ödəmələr etməyə imkan yaradır. Xüsusi layihələr üçün əsas etibarını kredit verməməsi BVF-nin İnkişaf banklarından əsas fərqi.

BVF-nin verdiyi bir sıra borclara və maliyyələşdirmə mexanizimlərinə keçməmişdən əvvəl borc alan ölkələrə qısa olaraq nəzər yetirək. Belə ki, fondun verdiyi borca adətən ölkənin həqiqətdə ehtiyacı olduğunu göstərən iqtisadi reallığı və vəziyyəti özündə əks etdirən razılıq sənədi ilə təchiz olunur. Bu razılaşma İcraedici Şura tərəfindən təsdiqlənməlidir və bu birbaşa İcraedici Şuraya niyyət məktubu vasitəsi ilə təqdim edilir. Borclar (və ya

kreditlər) proqram həyata keçirildikcə öncədən planlaşdırılmış qaydada verilir.

Fondun başlıca vəzifəsi beynəlxalq pul-kredit, maliyyə və valyuta sistemində sabitliyin təmin olunması halıdır ki, bu olmadan beynəlxalq ticarətin mövcudluğu mümkün deyil. BVF-nin əsas fəaliyyət istiqamətləri: maliyyələşdirmə, nəzarət və İEOÖ-ə texniki yardımın göstərilməsidir.

Nəzarət - hər şeydən öncə dialoq rejimində iqtisadiyyat və siyasət məsələləri üzrə müntəzəm olaraq məsləhətləşmələr vasitəsilə tətbiq edilir. Orta hesabla il ərzində bir dəfə olmaqla fond üzv ölkələrdə mövcud iqtisadi vəziyyətin hərtərəfli qiymətləndirilməsi proseslərini həyata keçirir. Bununla əlaqədar olaraq ölkənin rəhbərləri ilə məsləhətləşmələr aparılmaqla və onun gedişində milli valyuta kursunun sabitləşməsi, iqtisadi artıma təsir edə biləcək müxtəlif iqtisadi proqramların tətbiq edilməsi məsələləri müzakirə edilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, beynəlxalq maliyyə və pul-kredit sisteminin, beynəlxalq hesablaşmalar sisteminin və valyutaların dəyişmə kurslarının sabitlik göstəriciləri təmin edilmədən beynəlxalq ticarət mövcud ola və effektivlik göstərə bilməz.

Texniki yardım - ölkələrin səmərəli və uzunmüddətli uğurlara hesablanmış maliyyə-kredit siyasətini hazırlamaları, işləmələri və həyata keçirmə imkanlarının genişləndirilməsi məqsədi ilə BVF tərəfindən əvəzsiz olaraq xidmətlər göstərilir. Bu yardımlar bir neçə istiqamətdə olmaqla valyuta siyasəti, maliyyə siyasəti və bank sistemində tənzimləmə və nəzarət, vergi və pul-kredit siyasəti eləcə də milli statistika indikatorlarının beynəlxalq standartlara yaxınlaşdırılması məqsədi ilə milli statistika sahəsində də həyata keçirilir.

Beynəlxalq Valyuta Fondu ümumi məqsəd və kreditləşmə şəraitinə uyğun olaraq müxtəlif kreditləşmə mexanizm vasitələrindən istifadə edir. Kreditləşmə mexanizmlərinin bütün hallarında müəyyən limit və məbləğ həddi müəyyənləşdirilir. Bu mexanizmlər 4 qrupa bölünür: adi mexanizm,

xüsusi qarşılıqlı ödənişlərə əsaslanan mexanizm, fəvqaladə yardımlar, aşağı gəlirli ölkələrə yardım mexanizmi.

Qeyd edilən bu mexanizmlər kreditlərin hansı sahəyə, hansı müddətə, nə məqsədə, neçə faizlə, kredit həcmi və digər prinsipləri əks etdirir. Hər halda kreditlərin verilməsində aşağıdakı siyasi və iqtisadi şərtlər əsas hesab olunur:

- Fondun verdiyi vəsaitlərin vaxtında qaytarılması. BVF-nun vəsaiti onun bütün üzvlərinin əmlakı hesab olunur. Odur ki, onların hamısı kreditlər götürmək hüququna malikdir;
- BVF kredit verməmişdən əvvəl öz qurumları vasitəsi ilə vəsaitin qaytarılma imkanlarını müəyyən edir. Bu məqsədə uyğun olaraq borc alan ölkələr ilə razılaşma sənədləri hazırlanaraq icraedici şuraya təqdim olunur;
- Borc alan ölkə müəyyən olunmuş vaxtdan faiz də daxil edilməklə krediti ödəməyə başlayır və faiz norması bazar normaları ilə müqayisədə aşağı olur.

Dönərli olmayan valyutaya malik dövlətlər BVF-dən kredit almaq məqsədilə kredit məbləği ilə öz valyutasını “girov” qoyur. Kredit müddəti yekunlaşdıqdan sonra borc alan ölkələr öz milli valyutasını almalı və bunun müqabilində BVF-nun SDR və ya hər hansı bir dönərli valyutada borc vəsaitini qaytarmalıdır. Kreditin qaytarılması müddəti ərzində borclu olan ölkənin maliyyə vəziyyəti yaxşılaşdıqca BVF-nin sərəncamında olan milli valyutasını vaxtından əvvəl təcridi olaraq almağa borcludur.

BVF-nun əsas məqsədləri :

- Beynəlxalq valyuta sisteminin əməkdaşlığına köməklik göstərilmək ;
- Beynəlxalq ticarətin genişlənməsinə və əsasən balanslaşdırılmış artımına köməklik göstərilməsi ;
- Üzv ölkələrin valyuta siyasətlərinin əlaqələndirilməsi və razılaşdırılması. Bununla da beynəlxalq valyuta sistemi fəaliyyətini təmin etmək və həmçinin milli valyutaların valyuta məzənnəsi və valyuta dönərliyinə yardım göstərilməsi;

- Valyutaların bərabərliyi və valyuta məzənnəsinin müəyyənləşdirilməsi yolu ilə hər hansı valyutanın rəqabət üstünlüyünə yol verilməməsi;
- Üzv ölkələr arasındakı çoxtərəfli ödəniş sisteminin təmin edilməsi məsələlərinə köməklik göstərmək və valyuta məhdudiyyətlərinin aradan qaldırılması;
- Üzv ölkələrdə tədiyyə balansının tənzimlənməsi və valyuta məzənnəsinin sabitləşdirilməsi üçün onlara xarici valyuta formasında borc və kredit verilməsinin təmin edilməsi;
- Üzv ölkələrə maliyyə siyasətində və valyuta məsələlərində məsləhət yardımları edilməsi;
- Mübadilə sabitliyininə təşviq etmək, üzvlər arasındakı müntəzəm mübadilə aparmaq və rəqabətə davamlı valyuta amortizasiyasından qaçmaq.
- Üzvlər arasında mövcud əməliyyatlara və dünya ticarətinin artmasına maneə olan xarici valyuta məhdudiyyətlərinin aradan qaldırılmasında çoxtərəfli ödəniş sisteminin yaradılmasına köməklik etmək.
- Fondun ümumi qaynaqlarının müvəqqəti olaraq onlara lazımı təminatlarla təmin etməklə üzv ölkələrə etimad göstərmək, milli və ya beynəlxalq rifah halının dağıdıcı tədbirlər tətbiq etmədən onlara ödəmə balansında düzəlişlər etmək imkanları vermək.
- Yuxarıda göstərilənlərə görə, üzv ölkələrin beynəlxalq ödəmə balansında müddətin azaldılması və qeyri-bərabərlik dərəcəsinin azaldılması.

Bütün bunları yekunlaşdıraraq, qısa formada BVF-nin əsas məqsədini aşağıdakı formada ifadə etmək olar: BVF-nin əsas məqsədi beynəlxalq valyuta əməkdaşlığının stimullaşdırılması, beynəlxalq ticarətin tarazdırılmış inkişafına köməklik edilməsi, üzv ölkələrin tədiyyə balanslarında kəsrin aradan qaldırılmasında və valyuta kurslarının sabitliyinə nail olunmasına yardım göstərilməsidir.

Beynəlxalq ticarətin genişlənməsini və balanslı artımını asanlaşdırmaq və bununla yüksək səviyyəli məşğulluq və real gəlirin təşviqi və saxlanması və

bütün üzvlərin məhsuldar resurslarının inkişafına iqtisadi siyasətin əsas məqsədi kimi kömək etməkdir.

BVF-nin bütün bu məqsədləri ümumiləşdirilə bilər:

- Beynəlxalq əməkdaşlığı inkişaf etdirmək;
- beynəlxalq ticarətin genişlənməsini və balanslaşdırılmış artımını asanlaşdırmaq;
- valyuta stabilliyini təşviq etmək;
- çoxtərəfli ödənişlər sisteminin qurulmasına kömək etmək;
- üzvlərinin beynəlxalq ödəmə balansında müddəti azaltmaq və qeyri-bərabərlik dərəcəsini azaltmaqdır.

2.3 BVF-nun proqramları və əsas maliyyələşdirmə siyasəti

Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə maliyyə əməliyyatlarının həyata keçirilməsi üçün hər bir ölkə maliyyə agentini (fiscal agency) və depozitarı (depository) təyin etməlidir. Xəzinə, əsasən-Maliyyə Nazirliyi, mərkəzi bank, sabitləşdirilmiş fond, digər səlahiyyətli orqan olan maliyyə agentləri ola bilər. Fond ölkənin adından Müqavilə Maddələrində qeyd olunan bütün əməliyyat və sövdələşmələri (Sövdələşmələr – fərqli ölkələrə fondun resurslarından valyuta vəsaitlərinin təqdim edilməsidir. Əməliyyat – fond resursları hesabına vasitəçi maliyyə köməkliyi və texniki xidmətlərin təqdim olunmasıdır) yerinə yetirmək hüququna malik olan və ölkə tərəfindən səlahiyyətləndirilən maliyyə agentləri ilə işlər aparır. Bundan başqa, ölkələrin hər biri BVF-də milli valyutada olan aktivlər üçün depozitar olaraq öz mərkəzi bankını müəyyən etməlidir. Ölkənin mərkəzi bankı olmadıqda, o zaman maliyyə institutu əsasən bu məqsədlər üçün təyin edilməlidir.

Əgər üzv ölkə valyuta ehtiyatlarının müəyyən bir hissəsini əvəz edən və tədavi olunmayan faizsiz notaları, yaxud analoji maliyyə vasitələrini emissiya edərsə, bu halda depozitar tələb olduqda və gecikmələr olmadan ölkənin öz valyutasında ehtiyat formasında saxladığı vəsaitləri fonda, məbləğləri isə bu ölkənin ərazisində yerləşən və fond adlanan hər hansı benefisiara köçürməli və BVF-nin adından qiymətli kağızların sahibi olaraq fəaliyyət göstərməlidir. Əlavə olaraq qeyd edək ki, hər bir üzv ölkə özü səlahiyyətləndirdiyi depozitar tərəfindən ödəniş olunmaması nəticəsində yaranan itkilərdən aktivlərin hamısına zəmanət verir.

Beynəlxalq Valyuta Fondunun kredit portfeli kifayət qədər geniş olmaqla yanaşı və daim dəyişən formada: üzv ölkələrə göstərilən bəzi kredit yardımları öz fəaliyyətini dayandırır, digərləri isə fərqli olaraq təcrübədə tətbiq edilir. Fondun kredit siyasəti istiqamətində son islahat bir sıra inkişaf etməkdə olan ölkələrdə yaranmış maliyyə böhranlarından sonra,

həmçinin fondun kreditlərinin qaytarılmaması və müəyyən şərtlərlə gecikdirilməsi ilə əlaqəli olaraq 2000-ci ildə olmuşdur. Aparılan islahatlar nəticəsində fondun kredit proqramlarının mövcud sayı, onların həcmi azaldılmaqla, kreditlərin qaytarılması müddəti qısaltılmış və vəsaitlərdən istifadə olunması məsələlərinə nəzarət gücləndirilmişdir.

2000-ci ildən müntəzəm olan kredit xərclərinin sayı müvafiq olaraq beşə bərabər olur. Bundan əlavə, vəsaitlərin adi qayda da olduğundan fərqli olaraq daha munasib şəraitdə təqdim olunduğu kredit xətti saxlanılır.

BVF-nin kreditlərinin əsas növlərindən biri “stand-by” (StandBy Arrangement – SBA.) adlanan kredit razılaşmaları hesab edilir. Onların əsas təyinatı – ödəniş balansını kəsirinin aradan qaldırılması istiqamətində üzv ölkələrin makro-iqtisadi reallıqlara uyğun sabitləşdirilmiş proqramlarının kreditləşdirilməsi hallarıdır. Kredit xətləri çərçivəsində ölkələrin əldə etdiyi vəsaitlər ödənişlər vasitəsilə təqdim edilir. Ölkə tərəfindən sabitləşdirilən proqramların yerinə yetirilməsi şərti ilə hər bir növbəti ödəniş vəsaiti ayrılır. BVF sonuncularında üzv olan ölkələrin razılığı əsasında aşağıdakı makro-iqtisadi xarakterli tədbir istiqamətlərini müəyyən edir:

- ✓ büdcə kəsirinin aradan qaldırılması;
- ✓ inflyasiya səviyyəsinin aşağı salınması;
- ✓ ixrac və idxal kvotalarının, rüsumların aradan qaldırılması və yumşaldılması ilə əlaqədar.

Əgər ölkə fond ilə bağlanmış müqavilələrin şərtlərini düzgün yerinə yetirmirsə, o halda növbəti tranş saxlanıla və ya onun təqdim edilməsi haqqında öhdəlik ləğv edilə bilər.

BVF-nin yeni kredit növləri hər bir ölkənin mərkəzi bankının valyuta ehtiyatlarının artırılması (Supplementary Reserve Facility - SRF) üçün lazımı vəsaitlərin verilməsi hesab edilir. Bu vəsaitlər ödəniş balansının böyük həcmli kəsirinə gətirib çıxara bilən valyuta kursunun kəskin artması və azalmasının aradan qaldırılmasına xidmət edir.

Kompensasiya formasındaki maliyyələşmə xətti (KMX) xammal ixracatçıları və taxıl idxalatçıları olan dövlətlər üçün açılır. Birinci halda əsasən, valyuta gəliri dünya miqyasında ixrac qiymətlərinin konyunkturasından asılı olan ölkələrdə müvəqqəti dəymiş ziyanlar və zərərlər, ikinci halda isə əsasən, taxılın ixrac qiymətlərində artma ilə əlaqəli əlavə xərclər kompensasiya edilir.

Qeyd edilən kreditlər çərçivəsində əlavə edilən faiz göstəriciləri vəsaitlərin mənbələrindən və XAH faiz dərəcəsindən asılı olur. Bu isə XAH kursunun hesablanma aparılması üçün valyutasından istifadə edilən ölkələrdə əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş üç aylıq maliyyə vasitə növləri (banklararası depozitlər, xəzinə öhdəlikləri və depozit sertifikatları) üzrə təxmini ölçülür. Bundan başqa BVF borc alan ölkələrdən təşkilat xərclərinin ödənilməsi üçün kredit məbləğindən 0,5% miqdarında komisiyon ödəniş haqqı tutur. Fond üzv ölkələrə etdiyi maliyyə dəstəyi yanında bir sıra texniki yardımlar da verir. Fonda üzv ölkələr iqtisadi, maliyyə, valyuta və texniki problemlərin həllində vasitəçilik xidmətləri də göstərir. Bununla yanaşı, Vaşinqtonda qurulan bir təşkilati institut nəzdində üzv dövlətlərin Mərkəz Bankı və Maliyyə Nazirliklərinin məsul vəzifəli şəxsləri üçün çeşidli təhsil proqramları da keçirilir.

BVF-də kredit vasitələri imtiyazlı və imtiyazsız olmaqla iki mühüm hissəyə ayrılır. Fonda üzv aşağı gəlirli ölkələr PRGF krediti (Yoxsulluğun Azaldılması və İqtisadi Artımın Maliyyələşdirilməsi Mexanizmi) üzrə az faiz dərəcəli (imtiyazlı) borclar ala bilirlər. İmtiyazsız borclar isə 5 əsas kreditləşmə üzrə verilir.

Bu kreditləşmələrə aşağıdakılar aiddir:

1. Stend-bay kreditləri (SBA – Stand Bye Arrangments);
2. Genişləndirilmiş Fond kreditləri (EFF – Extended Fond Facility);
3. Əlavə Ehtiyat kreditləri (SRF – Supplemental Reserve Facility);
4. Kontingent krediti (CCL – Contingent Credit Lines);

5. Kompensasiyaedici kreditlər (CFF – Compensator Financing Facility).

Cədvəl № 3.1

BVF-nin verdiyi kreditlər

Kredit	Name of Credit	Kreditin adı	Şerti
STF	Systemic Transformation Facility	İqtisadiyyatda Sistemli Dəyişikliklərin Maliyyələşdirilməsi Mexanizmi	5% , 10 il
Standby	Standby	Tədiyyə balansının dəstəkləmək və mövcud kəsri maliyyələşdirmək	5% , 5 il
ESAF	Enhanced Structural Adjustment Facility	İqtisadiyyatda Struktur İslahatlarının Geniş Maliyyələşdirilməsi Mexanizmi	0,5% , 10 il
EFF	Extended Fund Facility	Geniş Kreditləşdirmə Mexanizmi	4,2% , 10 il
CCFF	Compensatory and Contingency Financing Facility	Kompensasiya Maliyyələşdirilməsi Mexanizmi	
PGRF	Poverty Reduction and Growth Facility	Yoxsulluğun Azaldılması və İqtisadi Artımın Təmin Olunması Mexanizmi	0,5% , 10 il (5,5 il güzəştə)

Mənbə: www.imf.org

Bunlardan başqa fəvqəladə kömək üzrə (Emergency assistance) maliyyələşdirmə də mövcuddur.

Qeyd etdiyimiz bu maliyyələşdirmə mexanizmləri ilə daha yaxından tanış olaq. PRFG - (Poverty Reduction and Growth Facility) Yoxsulluğun

Azaldılması və İqtisadi Artımın Maliyyələşdirilməsi Mexanizmi. BVF 1970-cı illərin sonlarından başlayaraq iqtisadi inkişafa nail olması və yoxsulluğun azaldılması üçün ölkələrə yardımlar və maliyyə xidmətləri edir. Həmin ölkələrə yardımlar əsas etibarı ilə aşağı faiz dərəcələri ESAF (Enhanced Structural Adjustment Facility – Strukturun yaxşılaşdırılması kreditləri) üzrə verilirdi. 1999-cu ilin noyabrında qəbul olunmuş qərarla ESAF kreditləri PRGF kreditləri ilə əvəz edilir. Adından da göründüyü kimi bu kreditlərin verilməsində əsas məqsəd məhz birbaşa olaraq yoxsulluğun azaldılmasından ibarətdir. PRGF kreditlərinin yaranmasının labüdlüyünü isə belə izah etmək olar. 1986-1999-cu illər ərzində 3,3 mlrd əhaliyə malik olan 55 ölkə SAF və ESAF (ESAF SAF-ın nisbətə genişləndirilmiş forması) kreditləri alıb. Bunların aşağı gəlirli ölkələrə müəyyən səviyyədə müsbət təsiri olsa da istənilən nəticələr əldə edilmədi. Nəticədə bu hökumətləri və beynəlxalq təşkilatları öz strategiyalarına yenidən baxmağa vadar etdi. 1999-cu ildə BVF və Dünya Bankının illik yığıncağında üzv ölkələrin nazirləri yeni yanaşma istiqaməti qəbul etdilər. Bu barədə BVF və Dünya Bankının imtiyazlı borc siyasətinə əsaslanaraq ölkədə yoxsulluğun azaldılması strategiyasının işlənməsi qərara alındı. Yeni yanaşma əvvəlkindən kasıb ölkənin xüsusiyyətlərinin tamamilə nəzərə alınması ilə fərqlənirdi. Qeyd etmək ki, heç bir proqram, o cümlədən, bu proqram da dərhal öz müsbət nəticələrini vermir. Bunun üçün hökumətin uzunmüddətli işləmələri tələb edilir. Nailiyyət əldə etmək üçün ilk növbədə iştirakçı ölkə Yoxsulluğun Azaldılması Strategiyası Sənədinə uyğun (kredit almaq üçün lazım olan əsas sənəd) master plan tərtib etməlidir. Bu geniş plan BVF-nin həmin ölkəyə effektiv yardım etməsinə imkan yaradır. BVF bu plana müvafiq qiymətləndirmələr aparır. Ümumiyyətlə PRGF üzrə verilmiş borclar Yoxsulluğun Azaldılması Strategiyası Proqramına əsaslanır. Bu sənəd ölkə tərəfindən müxtəlif sivil cəmiyyətlər ilə və xüsusən də Dünya Bankı ilə əməkdaşlıq çərçivəsində hazırlanır.

PRGF üzrə faiz dərəcəsi illik 0,5%-dir. Borcun qaytarılması vaxtı isə 10 ildən çox deyil. PRGF üzrə aşağı faiz dərəcəli kreditlər 1987-ci ildə yaradılan PRGF xəzinəsi tərəfindən təhciz edilir və bu xəzinədarlığın işi aşağıdakılardan ibarət olur:

- Mərkəzi banklardan, dövlət institutlarından, hökumətlərdən borc alınması və onun PRGF üzrə uyğun ölkələrə verilməsi
- PRGF üçün pul verənlərin təhlükəsizliyinin qorunması üçün ehtiyat hesablarının yaradılması (yəni PRGF borcu alan ölkələrin onu qaytara bilmə ehtimalının da nəzərə alınması).

Ehtiyat hesabın resursları isə birinci növbədə BVF-nun 1970-ci illərin ortalarından başlamış qızıl satışları və investisiya gəlirlərindən təşkil edilmişdir. Bütün borc verən tərəflərin ümumi razılığı olmadan ehtiyat hesabı PRGF üçün heç bir məqsəd üçün istifadə oluna bilməz. Cari dövrdə PRGF kreditlərinin 17 donoru var (Kanada, Çin və İspaniya hökumətləri, Almaniya, İtaliya Bankı, Koreya Bankı, Niderland Bankı, Fransa İnkişaf Agentliyi, Norveç Bankı, OPEC-in Beynəlxalq İnkişaf Fondu, Yaponiya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Bankı, İspaniya Bankı, İsveçrə Konfederasiyası, Danimarka Milli Bankı, İsveç Milli Bankı, Misir Mərkəzi Bankı, Belçika Milli Bankı,).

Ümumiyyətlə BVF kasıb ölkələrə tək PRGF kreditləri üzrə yox, həmçinin ağır borclu ölkələrə verdiyi xüsusi HIPC kreditləri üzrədə (həmin ölkələrin borcdan qurtarmasına yardımlar etmək üçün) borclar da verir.

İmtiyazsız və tam faiz dərəcəli kreditlər öz növbəsində yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi 5 növdədir. Bunlar aşağıdakılardır:

Stend-bay (Stand-BY Arrangments) kreditləri-İlk dəfə 1952-ci ildə istifadə edilib və tədiyyə balansındakı qısamüddətli çətinliklər zamanı verilir. Hal-hazırda BVF-nin ən çox istifadə edilən kreditidir. Kreditləşmənin müddəti 12-18 ay olur. Borcun ödənilməsində heç bir vaxt uzadılması halları nəzərdə tutulmayıbsa $2\frac{1}{4}$ - 4 il ərzində tam həyata keçirilməlidir. Təyin olunan əlavə faiz dərəcələri isə kreditlər götürməyə yüksək imkanlar verir.

Lakin, bu kredit forması uzun müddətli tədiyyə balansı problemlərinin həll edilməsi üçün nəzərdə tutulmayıb və bu istiqamətdə aşağıdakı maliyyələşdirmə növlərindən istifadə edilir.

Genişləndirilmiş kreditləşdirmə sistemi (Extendend Fund Facility (EFF)). 1994-cü ildə iqtisadiyyatın struktur quruluşu ilə əlaqəli olan uzun müddətli tədiyyə balansı problemlərinin həll edilməsi məqsədilə yaradılıb. Bu kreditlərin verilməsi nisbətən uzun müddətdə – 3 ilə qədər davam edə bilər. Ödəmələrin müddəti isə 4 - 7 il ərzində nəzərdə tutulur və həyata keçirilir. Lakin ödəmə öhdəliyinin müddəti 4 - 19 il olur. Stend-bay sistemində isə ödəmə öhdəliyi pulun götürülməsi vaxtından aralığından asılı olaraq 3 - 5 ildir. Ümumiyyətlə qeyd edə bilərik ki, genişləndirilmiş kreditləşmə istiqamətində verilən kreditlərin struktur çatışmamazlığı ilə əlaqəli şəkildə yaranan iqtisadi çətinliklərin həllinə yönəldiyinə görə ilk növbədə özünə iqtisadi mexanizimlərin işləmə funksiyalarının təkmilləşdirilməsi məsələlərini daxil edir. Bura vergi və maliyyə sektorlarında bir sıra islahatların aparılması, dövlət müəssisələrinin özəlləşdirilməsi, əmək bazarında elastikliyin artırılması aid edilir. Həmçinin yuxarıda qeyd etdiyimiz formada bu krediti əldə edən ölkənin onu 4 - 7 il müddətində qaytarması gözlənilir, lakin, müəyyən səbəblərdən bu dövr ərzində qaytara bilməyəcəyini öncədən görərsə onda öhdəliyin götürüldüyü müddət bitdiyi zaman, yəni 4-10 il müddətində qaytarmalıdır və bu haqda fondun İcraedici Şurasında müraciət olunmalıdır.

Əlavə Ehtiyat Kreditləri (Supermental Reserve Facility, SRF) – Bu ilk dəfə olaraq 1997-ci ildə təqdim olunub və qısa müddətli, ancaq böyük həcimdə maliyyələşdirmədir. Kredit gözlənilməyən hallarda qəfil, daxili bazardakı mövcud vəziyyətin pisləşməsinə görə xaricə yüksək miqdarda kapital axınının nəticəsi ilə əlaqəli tədiyyə balansı problemlərinin ortaya çıxdığı vaxt verilir. Bu çətinliklər 1990-cu illərin əvvəllərində inkişaf etmiş bazarlarda özünü tam açıq şəkildə göstərdi. Həmin dövrdə xaricə başlanmış kapital axınları BVF-dən o dövrə qədər tələb edilməmiş miqyasda borc tələb

olunması ilə nəticələndi. Bu səbəblə əlaqəli Əlavə Ehtiyat Krediti təşkil edildi. Onun qaytarılma müddəti 2-2,5 il olur. Lakin, ölkələr 6 ay əlavə vaxt üçün müraciətlər edilə bilər.

Kontingent Kreditləşmə Sistemi (Contingent Credit Lines) – Bu kredit başqalarından birinci növbədə onunla fərqlənir ki, böhran vəziyyətini aradan qaldırmaq üçün deyil və böhran baş vermədən problemi qabaqlamaq üçün verilir. Bu kredit 1999-cu ildə “yoluxucu maliyyə xəstəliklərinin” keçməməsi üçün iqtisadi siyasətlərin həyata keçirilməsi məqsədilə yaradılıb. Bu kreditin ödəmə müddəti qısa müddətli, yəni ödəmə müddətinin uzunluğu 1-1,5 il, ödəmə öhdəliyinin müddəti 2-2,5 ildir.

Kompensasiya edici kreditlərin (Compensatory Financing Facility, CFF) yaradılması 1969-cu ilə təsadüf edir və iki növ iqtisadi çətinliklə qarşılaşmış ölkələrə yardım məqsədi ilə verilir. Birinci növ ölkələr eksportdan gələn gəlirlərin qəfl olaraq azalması səbəbilə iqtisadi çətinliyə düşən ölkələr qrupudur. İkinci növ ölkələr isə dünyada istehlak məhsulları qiymətlərinin dəyişməsi səbəbi ilə görə import xərclərinin artdığı ölkələrdir. Bu kreditin bütün qalan şərtləri isə Stend-Bay krediti ilə eynillik təşkil edir, lakin, bu kredit növündə əlavə faiz dərəcəsi olmur. Onu da qeyd etməliyik ki, şərtlərin eyni olması və ümumiyyətlə Stend-Bay və Genişləndirilmiş Maliyyələşdirmə Kreditləri üzrə kreditlər ilə eyni tipli olmasına baxmayaraq, bu kreditdən istifadə edilən zaman yuxarıda qeyd etdiyimiz iki kreditdən istifadə imkanları məhdudlaşdırılmır.

Ümumiyyətlə Beynəlxalq Valyuta Fondunun kreditləri PRGF kreditləri istisna hal olmaqla (yoxsulluğun azaldılması üçün olan kreditlər) bazardakı faiz dərəcələrinə yaxın dərəcələr ilə, bəziləri isə hətta nəzərdə tutulan faiz dərəcələrindən əlavə faiz dərəcəsi də yüklənməklə verilir. Faiz dərəcələri əsasən SDR faiz dərəcəsinə əsaslanmaqla həftədə bir dəfə mövcud faiz dərəcəsinin beynəlxalq pul bazarları çərçivəsində necə dəyişməsi qiymətləndirilir. Həmçinin qeyd edim ki, fond öz resursları ilə verdiyi

borcların üzərinə əlavələr formasında faiz dərəcələri qoymaqla həddən çox işlənməsinin tərəfdarı deyil və əgər borclu ölkələrin şəraiti imkan verirsə, borcun tez ödənməsi də gözlənilə bilər. Bu kreditlər haqqında ümumiləşdirilmiş məlumata aşağıdakı cədvəldə nəzər yetirək.

Cədvəl № 3.2

BVF maliyyə köməkliyinin ümumi şərtləri

Kreditin növü	Təyin olunmuş qiymət	Öhdəlik müddəti	Gözlənilən müddət	Ödəmə müddəti
Stend-Bay krediti (SBA)	əsas % dərəcəsi+ əlavə %	3-5	2-4	Kvartallıq
Genişləndirilmiş kreditlər (EFF)	əsas % dərəcəsi+ əlavə %	4-10	4-7	Yarım illik
Kompensasiya edici kreditlər (SFF)	əsas % dərəcəsi	3-5	2-4	Kvartallıq
Fövqəladə yardım	əsas % dərəcəsi	3-5	Yoxdur	Kvartallıq
Əlavə ehtiyat krediti (SRF)	əsas % dərəcəsi + 300-500% hədləri	2-3	2-2	Yarım illik
Kontingent krediti	əsas % dərəcəsi + 150-300% hədləri	2-2	1-1	Yarım illik
Yoxsulluğun azaldılması və inkişaf krediti	İllik 0,5%-lə	5-10	Yoxdur	Yarım illik
Xidmət haqqı (Həyata keçirmək üçün haqq)	0,5%	-	-	-

Mənbə: www.imf.org World Economic Organization 2004 (6.2)

Qeyd edək ki, əlavə faiz dərəcələri əsasən ilk iki kredit növünə tətbiq edilir. Belə ki, üzv ölkə mövcud kvotasının 100%-nə qədər normal qaydada kredit götürə bilər. Bir illik, ümumi məbləği 30%-ə qədər (burada əsas şərt 100%-lik sistemdə hesablanmaması halıdır) xüsusi hallarda bu məbləğ artırıla

da bilər. Əgər kredit həddi 10%-i ötürsə bu halda əlavə faiz tətbiq edilir, əgər 300%-i ötürsə onda 200% həddindən başlayaraq əlavə faiz dərəcəsi tətbiq olunur.

28 noyabr 2000-ci ildən etibarən verilən məbləğlərin Fövqəladə Kömək, həmçinin RPGF üzrə kreditlər istisna hal olmaqla, gözlənilən müddətdə ödənilməsi tələb edilir. (öhdəlik vaxtında yox).

Bundan əlavə birdəfəlik xidmət haqqları da tutula bilər. (pul köçürmələri vaxtı). Xidmət haqqları qabaqcadan da tutula bilər. Üzv ölkələr öz kvotalarının 100%-ə qədər olan hissəsindən istifadə etməsinədək, hər 25%-dən bir, 100%-dən sonrakı halda isə 10%-dən başlamaqla xidmət haqqı tutulur. İlk 25%-dən xidmət haqqı alınmır.

Xidmət haqqı Cədvəl№ 3.2-də göstərilədiyi kimi 0,5% olur. Qeyd edim ki, BVF-nin maliyyələşdirilməsi halları yuxarıda qeyd etdiyim kreditləşmə sistemləri ilə məhdudlaşmır. Digər bir mühüm növ maliyyə yardımı isə Fövqəladə Köməkdir (Emergency Assistance). Bu maliyyələşdirmə yardımları təbii fəlakətlər zamanı – zəlzələ, ərzaq çatışmazlığı, daşqın, qasırğa, və s. zamanı verilir.

III Fəsil : İNKİŞAF ETMİŞ ÖLKƏLƏRİN İQTİSADİYYATINDA BVF-NUN PROQRAMLARININ ROLU VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

3.1 BVF-nun beynəlxalq maliyyə-valyuta münasibətlərinin tənzimlənməsində rolu

Beynəlxalq hesablaşma vahidi, valyuta vahidi olmaqla beynəlxalq tələb və öhdəliklərin nisbi miqyasının ölçülməsi, habelə valyuta pariteti və valyuta kursunun müəyyən olunması üçün istifadə edilir. Beynəlxalq hesablaşma vahidləri aşağıdakılardır:

1. SDR (borc alınması üçün xüsusi hüquqlar);
2. AVRO (Avrozonada valyuta vahidi). SDR BVF-nin AVRO ilə Avropa İqtisadi Birliyinin Avropa əməkdaşlığı Fondunda hesablaşmalar istiqamətində istifadə edilir.
3. Bu beynəlxalq aktivlərin şərti dəyəri valyuta sərbətinə daxil edilən valyutaların dəyəri və məzənnəsinin dəyişilməsinin orta çəkili kəmiyyəti bazasında ölçülür. Beynəlxalq valyuta likvidi valyuta sisteminin tərkib elementidir. Valyuta likvidinə aşağıda qeyd edilən hesablaşmalar daxildir; qızıl-valyuta ehtiyatları; BVF-nin ehtiyat kreditləri; SDR və AVRO ilə olan hesablar.

Dünya birliyində valyuta münasibətlərinin nizama salınması dünya valyuta sisteminin genezisi daxilində həyata keçirilirdi. Dünya valyuta sistemi ümumiyyətlə beynəlxalq valyuta-iqtisadi münasibətlərinin dövlətlərarası razılaşmalarla bərkidilmiş təşkilati formasıdır. İstənilən başqa sistemlər kimi valyuta sistemləri də bir sıra elementləri bir araya gətirir:

- valyuta;
- konversiya olunma şərtləri;
- valyuta pariteti;
- dəyişmə kursunun rejimi;
- valyuta məhdudyyətləri və valyuta nəzarəti;

- beynəlxalq valyuta likvidliyinin tənzimlənməsi;
- dövriyyədə beynəlxalq kredit vasitələrinin istifadə edilmə qaydası;
- beynəlxalq hesablaşma qaydası;
- valyuta bazarı və qızıl bazarının rejimini;
- valyuta münasibətlərini idarə edən və tənzimləyən orqanları birləşdirir.

Konsultasiyalar: Fond adətən hər il müntəzəm qaydada üzv ölkələrinin iqtisadi və maliyyə vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə konsultasiya edir. Konsultasiyalar özləri Fond ekspertləri və hökumət nümayəndələrinin arasında görüşlər təşkil edir və Fondun üzv ölkələrinin ərazilərinə keçirlər. BVF-nin yüksək təcrübəli mütəxəssisləri məlum görüşlərin nəticələrinə əsaslanmaqla ölkələrin iqtisadi siyasəti və iqtisadi vəziyyəti haqqında məruzələr tərtib edir və baxılmaq məqsədilə İcraıyyə şurasına təqdim edir. Şurada məruzələr müzakirə edilir və şərh olunur. Katib şuranın rəyini müəyyənləşdirdikdən sonra üzv-ölkənin Fonddakı nümayəndəliyinə təqdim edir.

Maliyyə xidmətləri ümumi şəkildə Fondun üzvlərinin, Fondun müvəqqəti və ya daimi şəraitlərdə üzv olan dövlətlərə onların ödəmə balansını defisitlərini aradan qaldırmaq üçün proqramı yerinə yetirməyə imkan verməsi üçün təqdim edilən maliyyə vəsaitlərinə çıxışlarıdır.

Əməliyyatlar mexanizmi bu ardıcılıqda aparılır. Üzv-ölkə ödəmə balansını defisitini aradan qaldırmaq üçün və ya tükənməkdə olan ehtiyatlarının tamamlanması istiqamətində sərf edə biləcəyi, BVF-nin üzvü olan başqa ölkələrin valyutalarını Fondan "almaq" məqsədilə milli valyutasından istifadə edir. Üzv dövlətin ödəmə balansı və ehtiyat vəziyyəti yaxşılaşdıqda Fondun üzv dövlətin valyutasını satma halları istisna hesab olunmaqla, Fondan SDR yaxud başqa ölkənin valyutası alınmaqla mövcud götürmə sxemilə, təyin olunan müddət ərzində və ya daha tez Fondun borcu ödənilməlidir.

Ölkədə əgər istehsalat, ticarət, qiymət formalaşması istiqamətlərində kompleks problemlər nəticəsində yaranan balans defisiti olduqda, iqtisadi tarazlığın bərpası prosesi üçün çoxlu vaxt və vəsait tələb olunur. Ölkənin hansı kredit verilməsindən yararlanmasından asılı olmaqla - Fondun vaxtı uzadılmış kredit ayırmaları yaxud vəsaitləri - kredit normaları istiqamətində təqdim edilmiş vəsaitlər stend-bay kreditləri və ya vaxtı uzadılan kreditlər adlandırılır. Qaydaya müvafiq olaraq kredit bir illik müddətə verilir, ancaq bu vaxt üç il müddətində uzadıla bilinər. Tranşlar üçün olan borclar 3 ildən 5 ilədək müddətdə, vaxtı uzadılan kreditlər üçün olan borclar isə 4 ildən 10 ilədək olan müddətdə ödənilməlidir.

Fondun vəsaitlərindən maliyyə yardımını alan üzv ölkə balans defisitini aradan qaldırılmaq istiqamətində bir sıra tədbirləri tətbiq etməkdə borcludur və bu qaydada borcun ödənməsi təmin edilmiş olur. Fondun siyasətindəki bu əsas tələb şərtlənmə prinsipi kimi bilinir. Fondun mütəxəssisləri ölkənin daxili, siyası, sosial, iqtisadi və ümumimədəniyyət şəraitlərini diqqət mərkəzində saxlamaqla iqtisadi tarazlığın yaradılması proqramlarını işləyib hazırlanmasında üzv ölkələrə köməklik edirlər. Həm ayırmalar üzrə, həm də vaxtı uzadılan kreditlər üzrə xidmət müqabilində kreditin 0,5 % -i həcmində birdəfəlik rüsumlar tutulur, üstəgəl ödənilməmiş kreditin illik tarifi üzrə vergi ödənilir.

Fond həmçinin xüsusi məqsədlər üçün də vəsaitlər ayırır: vəsait buraxmanın kompensasiyasına və bufer ehtiyatının formalaşdırılmasına. Vəsait buraxmanın kompensasiyası qayda üzrə malların qiymətinin düşməsi və ya təbii fəlakətlər, həmçinin əlverişsiz hava şəraitləri kimi hallarda ixracatdan gələn gəlirlərinin müvəqqəti defisiti olan ölkələrə verilir. Məlum vəsaitləri 1981-ci ildə yüksək xərclərlə taxılçılıq mədəniyyətini idxal ilə balans defisitini sınağdan keçirən ölkələrin maliyyələşdirilməsinə tətbiq edilməyə başlandı. Bufer ehtiyatının maliyyələşdirilməsi istiqamətində (payın 45%-ə qədər hissəsi) dünya əmtəə bazarlarında vəziyyəti stabilləşdirmək

imkanı olan, beynəlxalq bufer ehtiyatını sərbəst şəkildə hazırlamaq iqtidarında olmayan ölkələrə də verilə bilər.

Texniki yardım: Üzv olan ölkələr iqtisadi idarəetməni təkmilləşdirmək istiqamətində Fondun texniki yardımlarından yararlanmaq hüququna malikdir. Fondun mütəxəssisləri belə ölkələrə Fond tərəfindən həyata keçirilən mərkəzi və bank xidmətləri, statistika, mühasibat hesabatı, valyuta və ticarət sistemləri, cari siyasət məsələləri, ödəmə balansının sabitliyi, xəzinə və pul siyasəti məsələləri barədə tövsiyələr verirlər.

Beynəlxalq Valyuta Fondunun üzv ölkələrinin iqtisadi sistemlərinə və maliyyə sektoruna nəzarət metodlarının həyata keçirilməsi istiqamətində geniş təcrübə sahibi olması dövlətlərin PL/TMM beynəlxalq standartlara uyğunluğunun qiymətləndirilməsinə də də faydalı olmuşdur.

BVF-nin İcra Şurası 2006-cı ildə ümumi bir prinsip qəbul etmişdir ki, PL/TMM sisteminin qiymətləndirilməsi prosesi Maliyyə Sektorunun Qiymətləndirilməsi Layihələrinin və o cümlədən Ofşor Maliyyə Mərkəzi qiymətləndirməsinin komponenti olacaqdır.

BVF ümumi formada FATF tipli regional təşkilatlarla əməkdaşlıq etməklə, PL/TMM kimi sahələrdə qiymətləndirmələrin aparılması, texniki yardımın göstərilməsi və siyasətlərin hazırlanması ilə tədqiqatların aparılmasını dəstəkləməklə bu istiqamətdə mühüm iştirakçı kimi çıxış edir.

2017-ci ildə dünya üzrə qeydə alınan iqtisadi artım 2016-cı ilə nisbətə bir qədər yavaşlamasına baxmayaraq yüksək olaraq müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2016-cı ildə dünya iqtisadiyyatında ümumi 3.4% artım qeydə alınmışdırsa, 2017-ci ildə artım 3.2% təşkil etmişdir. 2017-ci ildə dünya iqtisadiyyatı artımında coğrafi uyğunsuzluq saxlanılmışdır:

İEO qrupunda nisbətən zəif iqtisadi artım tempi (1.1%) müşahidə olunmuşdur.

İEO qrupunda yüksək artım tempi görülmüşdür. Bu ölkələr qrupu üzrə 2016-cı ildə iqtisadi artımın tempi 4.7% olmuşdur. Ölkələr üzrə iqtisadi

aktivliyin və artım tendensiyalarının inkişafı əks istiqamətdə davam etmişdir. Belə ki, İEÖ-də (ilk olaraq da ABŞ-da) iqtisadi aktivlikdə artım, makroiqtisadi və maliyyə risklərindəki azalma meyli gücləndiyi şəraitdə İEOÖ üzrə əks tendensiyalar müşahidə edilir. Aparıcı mərkəzi banklarda stimullaşdırıcı pul siyasətinin tədricən azaldılması və dayandırılması həmin ölkələr üzrə maliyyə alətlərinin cəlbediciliyi və faiz dərəcələrini artırır. Belə olduğu halda İEOÖ maliyyə resurslarının yeni daha sərt şərtlər ilə cəlb olunması və mövcud borclar istiqamətində xidmət haqqlarının artması ilə qarşılaşırlar. Qlobal iqtisadi artım 2017-ci ilin ikinci yarısı üzrə artaraq 3.8% (I yarısında 2.8%) təşkil etmişdir. BVF-nın proqnozlarına əsasən (Qlobal İqtisadi Perspektivlər - QİP, aprel 2018-ci il) qlobal iqtisadi aktivlik 2017-ci ildə 3.7% olmuş, 2018-ci ildə isə 3.9% olacaqdır. Qlobal iqtisadiyyatda müşahidə edilən son tendensiyaları nəzərə almaqla 2018-cü il üzrə BVF-nin cari ilin əvvəlinə verdiyi iqtisadi artım proqnozları İEÖ üçün dəyişməmiş, İEOÖ üçün isə azalma istiqamətində müşahidə edilmişdir.

Dünya İqtisadiyyatında Artımın İcmal göstəriciləri və prqnozlar (2018ci il yanvar)

<i>Ölkələr və ümumi dünya hasilatı (%-lə)</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018 ci il üçün proqnoz</i>	<i>2019 cu il üçün proqnoz</i>	<i>Son bir ildə olan artım %-i (2016-2017)</i>
<i>Dünya Hasilatı (World Output)</i>	3.2	3.7	3.9	3.9	0.5
<i>Avrozona</i>	1.8	2.4	2.2	2.0	0.6
<i>ABŞ</i>	1.5	2.3	2.7	2.5	0.8
<i>Almaniya</i>	1.9	2.5	2.3	2.0	0.6
<i>Fransa</i>	1.2	1.8	1.9	1.9	0.6
<i>İtaliya</i>	0.9	1.6	1.4	1.1	0.7
<i>İspaniya</i>	3.3	3.1	2.4	2.1	-0.2
<i>Yaponiya</i>	0.9	1.8	1.2	0.9	0.9
<i>Böyük Britaniya</i>	1.9	1.7	1.5	1.5	-0.2
<i>Kanada</i>	1.4	3.0	2.3	2.0	1.6

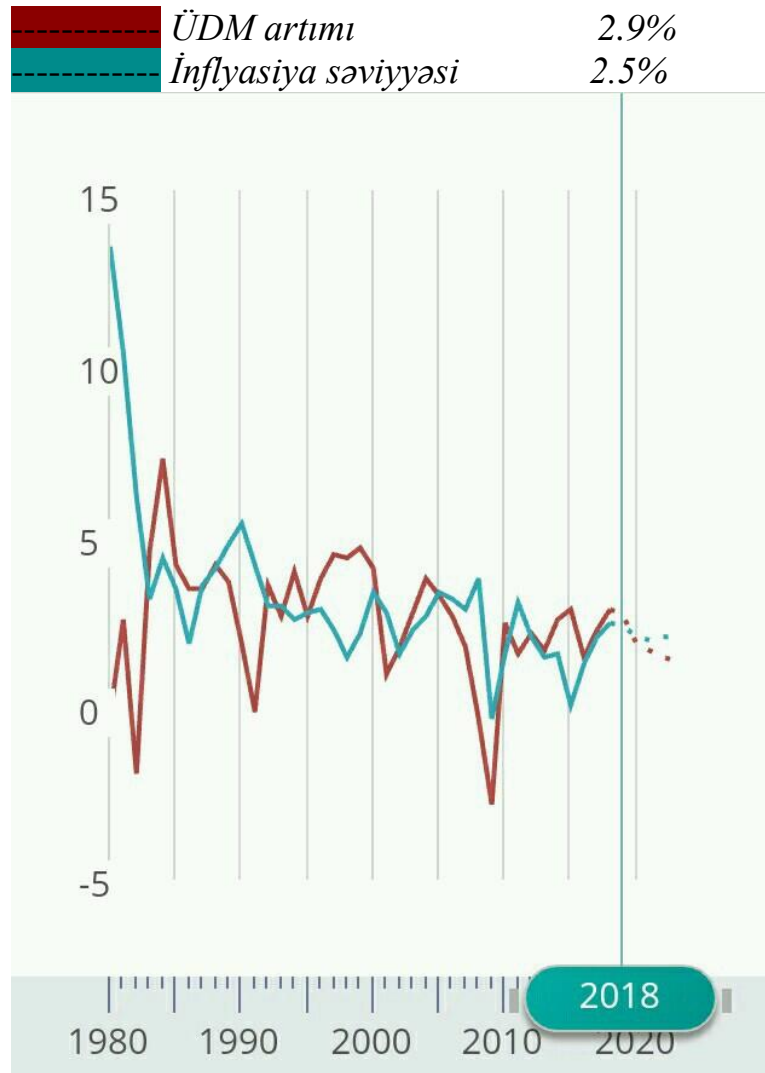
Mənbə:

<http://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/01/11/world-economic-outlook-update-january-2018>

3.2 İEÖ-in iqtisadiyyatında BVF-nun proqramlarının rolu və spesifik xüsusiyyətləri

Birləşmiş Ştatlarda vergi siyasətinin dəyişməsinin qısamüddətli təsiri əsasən korporativ gəlir vergisi çatışmazlığına investisiya yönümlü cavab stimullaşdırması gözlənilir. ABŞ-da iqtisadi artımının 2020-ci ilə qədər müsbət olacağı təxmin edilir və o dövrdən sonrakı bir neçə ildə 1,2-2,5% səviyyəsində olacaq. Bəzi müddəaların müvəqqəti xarakterinə görə, vergi siyasəti paketi 2022-ci ildən etibarən bir neçə il ərzində artım tempinin azalmasını nəzərdə tutur. Paketin ABŞ və onun ticarət tərəfdaşlarının valyuta münasibətlərinə təsiri dünya miqyasında artım deməkdir. 2018-19-cü illərdə iqtisadi artımın sığorta olunan dəyişikliklərin təxminən yarısı ilə ifadə olunacağı gözlənilir.

Qlobal böyümə proqnozlarına qarşı risklərin yaxın dövrdə balanslı olacağı ehtimalı böyükdür, lakin orta müddətdə böyümə tempi kəskin azalmayacaqdır. Digər istiqamətdə, bərpaedici bir qarşılaşma yaxın dövrdə daha da güclənə bilər, çünki aktivlərin alınması və daha asan maliyyə şərtləri bir-birini möhkəmləndirir. Zəif aktivlərin qiymətləndirilməsi və yüksək gözləntili müddətli mükafatlar, böyümə və etibarlılığı azaldacaq bunun müqabilində maliyyə bazarını tənzimləmək bacarığını artıracacaqdır. Mümkün proqnozlarda qeyd olunduğu kimi, əsas inflyasiya və inkişaf etmiş iqtisadiyyatın faiz dərəcələrindən daha sürətli olması gözlənilən tələbatın artmasıdır. Güclü qlobal əhval-ruhiyyə və aşağı inflyasiya şəraitində maliyyə vəziyyətinin sabitliyi orta müddətli qalıcı ola bilər və inkişaf etməkdə olan bazar iqtisadiyyatlarında maliyyə zəifliklərinin yaranması halları müvafiq göstəricilərdən asılı olaraq müşahidə oluna bilər. Bəzi ölkələrdə daxili siyasət, geosiyasi gərginlik və siyasi qeyri-müəyyənlik də aşağı istiqamətli risklər yaradır.

ABŞ-ın iqtisadi artım göstəriciləri

Mənbə: <http://www.imf.org/en/Countries/USA>

Fondun üzvləri bir sıra hallarda orta müddətli dövr üçün nəzərdə tutmuş yardımların balansı olan tələbatını ödəmək üçün bir sıra tədbirlər görür . Fond 2016-cı ilin əvvəlində iki dəfə artırılmış öz resursları ilə tam təchiz olunmuşdur. Fond üçün kifayət qədər rahat olan resurs səviyyəsi 2016-cı ilin əvvəlində Yeni Borcvermə Tədbirləri (New Arrangements to Borrow-NAB)-ni ləğv etmək mümkün olduğu faktları ilə izah edilir və nə 2012-ci ildə ikitərəfli kredit xətlərinin, nə də 2016-cı ilin sonrakı kredit xətlərinin hələ aktivləşməməsi lazım olduğunu göstərdi. Üstəlik, üzvlərə qarşı faktiki

maliyyə öhdəliklərinin tarixi yüksəkliyi, qlobal maliyyə böhranının limitlərində olsa belə, Fondun kvota və NAB resurslarının ümumi həcminin 40 faizindən az idi.

Sistemli böhranlar səbəbindən BVF-nin potensial maliyyə ehtiyacları üçün 2022-ci ilə qədər yenilənmiş olan Borc üzrə Yeni Tədbirlər çərçivəsində bir çox üzvlər iştirak edirlər. Bundan əlavə, Fond 2016-cı ilin oktyabrında kreditin gücünü qlobal səviyyədə qeyri-müəyyənlik, Deutsche Bundesbank da daxil olmaqla, bir neçə üzv və mərkəz bankı - Fond üçün üçüncü bir müdafiə xətti kimi yeni müvəqqəti ikitərəfli kredit xətləri təqdim etməyə hazır idi. 2019-cu ilədək 2016-cı ilədək olan və ya 2020-ci ilədək irəliləyən bu 2016-cı ikitərəfli kredit xətləri kasıtlı olaraq kreditörlərə onların rəsmi şəkildə verdiyi daha güclü idarəetmə strukturuna əsaslanır.

Aktivləşdirmə. Bu Fondun səsvermə hüququ ilə Fondun kvota qaynaqlarına yalnız maliyyə vəsaitlərinin hazırda əks olunduğundan irəli gələn idarəetmə fərqi bir dərəcədə həll olunur.

Virtual valyutalar. Aydın olması üçün, bu, mövcud pul vahidlərində olan rəqəmsal ödənişlərdən deyil, Paypal və Çinin Alipay, ya da Keniyada M-Pesa kimi digər "elektron pul" provayderləri vasitəsilə olan ödənişlər virtual valyutalara aid edilmir.

Virtual valyutalar fərqli bir kateqoriyadır, çünki onlar öz hesabı və ödəniş sistemlərini təmin edirlər. Bu sistemlər mərkəz bankları olmadan, mərkəzləşdirilmiş klirinqlər olmadan qarşılıqlı valyuta əməliyyatlarına imkan verir.

Hal-hazırda, Bitcoin kimi virtual valyutalar mərkəzi banklar üçün mövcud qaydada az da olsa problemlər yaradır. Buna səbəb onlar çox uçucu, çox riskli, çox enerji intensivdir və əsas texnologiyaları hələ də ölçülə bilmir. Bir çoxu tənzimləyicilər üçün çox açıq deyil; və bəziləri texnoloji etibarlılıq bazasının (virtual hak olunmalara, kiber hücumlara qarşı) güvən verməməsi səbəbi ilə hələki kripto valyutalara orta səviyyələrdə müraciət olunur.

Ancaq bunların bir çoxu zamanla həll edilə biləcək texnoloji problemlərdir. Əvvəllər bəzi ekspertlər fərdi kompüterlərin qəbul edilməyəcəyini və tabletlərin yalnız bahalı qəhvə qabları kimi istifadə edəcəyini iddia edirdi.

Beynəlxalq valyuta münasibətlərinin dəyişmə templəri, iqtisadi münasibətlərin uzunmüddətli sabitliyinin olmaması və regional fərqliliklər gələcəkdə dollar, avro və ya sterlin deyil, virtual (kripto valyuta) valyutaların pul münasibətlərinin aparıcı valyuta açarı olacağını söyləməyə əsas verir. Bir gün, xüsusilə də, uzaq bölgələrdə kağız vərəqələrinin alınmasından daha asan və təhlükəsiz ola bilər və virtual valyutalar daha sabit bazaya malik olur.

ABŞ-da əmanətlərin yığılması və əmanətçilərin kreditləşdirilməsi məqsədi ilə yaradılmış şirkətlər – əmanət maliyyə təşkilatları geniş yayılmışdır. Borc-əmanət assosiasiyaları paylı (əmanətçilərə məxsus olduqda) və səhmdarlara məxsus olmaqla iki yerə ayrılır. Səhmdar borc – əmanət assosiasiyaları şirkətlərə məxsus ola bilər. Bir borc-əmanət assosiasiyasına sahib olan şirkətlər unitar, birdən çox borc-əmanət assosiasiyasına sahib olan şirkətlər isə holding şirkətlər adlanır. Holding şirkətlər ilə müqayisə etdikdə unitar şirkətlər xidmət və fəaliyyət növü seçiminə görə böyük sərbəstliyə malik olur. Bu gün assosiasiyalar müasir bazara uyğunlaşmaq üçün böyük cəhdlər edirlər.

Amerikanın kredit ittifaqları mahiyyətə demokratik kooperativ təşkilatlar kimi bilinir. İttifaq üzvləri və pay sahibləri əmanətləri yalnız o məqsədlərlə daxil edirlər ki, əmanətlər istiqrazlar formasında digər payçılara verilsin. İstiqrazların təqdim olunma şərtləri və əmanətlərə faizlərin hesablanması ardıcılığı kredit ittifaqları tərəfindən müəyyən edilir.

Federal Ehtiyat Direktorlar Şurası – müstəqil federal hökumət təşkilatı olmaqla 7 üzvdən ibarətdir. Direktorlar Şurasının hər bir üzvu Prezident tərəfindən təyin olunur və Senat tərəfindən təsdiqlənməsinə baxmayaraq əsasən müstəqil formada fəaliyyət göstərirlər. Fəaliyyət müddətləri 14 il olan

hər bir üzv həmin müddət ərzində prezidentin qərarı ilə vəzifədən kənarlaşdırıla bilər. Şura Nümayəndələr Palatası Spikerinə illik fəaliyyətləri ilə bağlı hesabatlar verir. Ölkənin monetar siyasətinin yaradılması öhdəliyini daşıyan Şura, həmçinin Federal Ehtiyat Bankların və ümumi şəkildə ABŞ bank sisteminin fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirir.

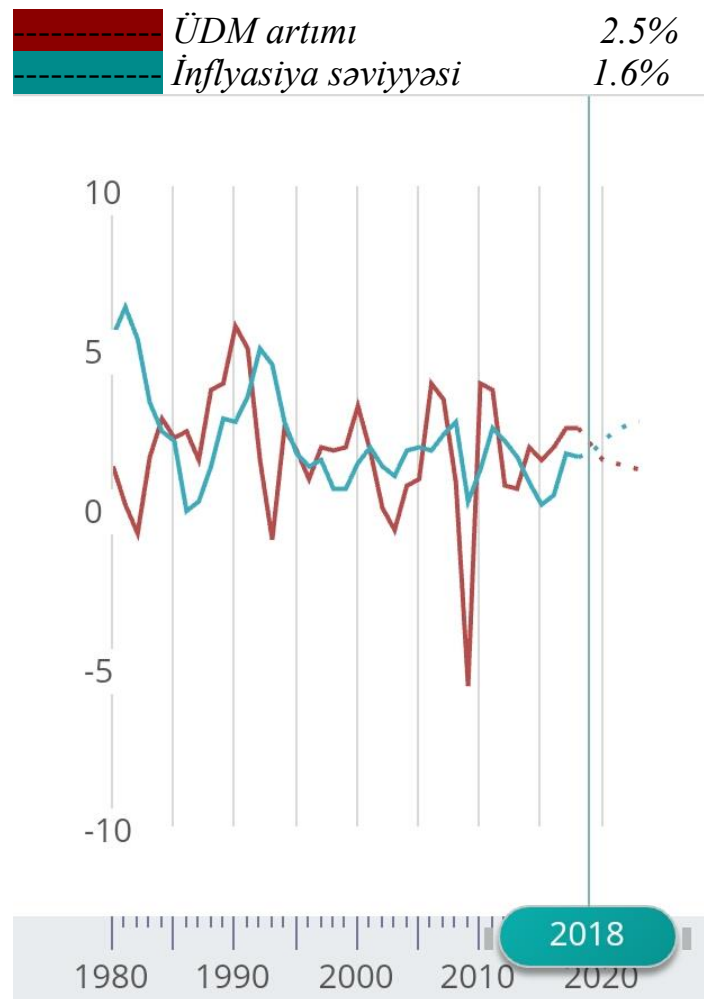
3.3 İEÖ-in BVF ilə əməkdaşlığının inkişaf perspektivləri

Almaniya fondların səmərəliliyinin sərbəst hərəkətindən necə faydalana biləcəyi məsələsində uğurlu addımlar atır, Fondun davamlı işlərini alqışlayır və özünü dəyişkən kapital axınlarının müvafiq siyasətlərin təsirindən qoruyur. Bu çərçivədə kapital axını tədbirləri ilə makroprudensial tədbirlər və onların effektivliyi arasındakı qarşılıqlı əlaqəni araşdırmaq üçün davamlı iqtisadi tədbirlər yüksək səviyyədə təmin edilir. Yaxın gələcəkdə bu məsələlərlə bağlı müzakirələrə və ümumiyyətlə maliyyə sabitliyinə cavab verəcək yeni makroprudensial məlumat bazasını gözlənilir.

Alman maliyyə sektoru bir çox cəhətdən çox mürəkkəbdir. Birincisi, bank sektorunda çox sayda müxtəlif istiqamətli qurum var: Fond analizində 1700-dən çox müəssisəni nəzərdən keçirmişdir. Bir çox fərqli funksiyalı sığortaçı təşkilatlar da mövcuddur. Bu təşkilatlar fərqli dərəcədə mürəkkəblik dərəcələrinə, bir çox payı ümumi xüsusiyyətlərə malikdir və bir çoxları maliyyə sabitliyi üçün potensial əhəmiyyət daşıyırlar.

Almaniyanın maliyyə sektoru yüksək səviyyədə bir-biri ilə əlaqələndirilir. Bizim təhlilimiz göstərdi ki, bu yaxın əlaqələr səbəbindən, orqanlar banklar və həyat sığortaçılarını yaxından izləmək və sistemli risk analizlərini aparmaqda davam etdirilməlidirlər.

Almaniyada ayrıca, dünyanın bir çox ölkəsindən təxminən 190 təmizlik qrupuna xidmət verən klirinq evi Eurex Clearing AG, eləcə də sığortaçı Allianz SE, Deutsche AG bankı da daxil olmaqla, qlobal sistemli əhəmiyyətli qurumlara ev sahibliyi edir. Bu, bizim təhlilimizin nəzərə alınması lazım olan əlavə bir beynəlxalq əlaqələndirici təbəqə yaradır: xarici təsirlər Almaniyaadakı inkişafalara təsir edə bilər və Alman maliyyə sistemində baş verənlər bütün dünyada böyük əks-səda doğurur. Bu potensial qlobal təsirlər risk idarəetməsini, sistemli qurumların sıx nəzarətini və onların monitorinqini xüsusilə vacib edir.

Almaniyanın iqtisadi artım göstəriciləri

Mənbə: <http://www.imf.org/en/Countries/DEU>

Qiymətləndirmə, 2011-ci il analizi əvvəlki nəticələrə əsaslanır, lakin bir çox cəhətdən tamamilə fərqli bir iş idi. Birincisi, maliyyə böhranı sonrasında, maliyyə sektorunun çevrilməsi bir çox təşkilatın iş modelini yenidən nəzərdən keçirməklə açıq şəkildə aparıldı. Xüsusilə, regionda təşkil edilmiş, dövlət bankları olan bir qrup olan Landesbanken sektoru əhəmiyyətli birləşmə gördü.

İkincisi, biz çox fərqli bir institusional mühitlə üzləşirik. Avro bölgəsində aparılan islahatlar, bankların tənzimləndiyi və nəzarət olunduğu yolları dərinlən dəyişən Təkmilləşdirilmiş Nəzarət Mexanizmi (Single Supervisory Mechanism) və böhrana hazırlıq və bankın həlli ilə məşğul olmaq

üçün yeni qaydalar müəyyən edən vahid qərar mexanizmi (Single Resolution Mechanism) yaratdı.

2011-ci il maliyyə sektorunun qiymətləndirməsindən sonra iqtisadi sahədə, maliyyə sabitliyin bərpa olunması istiqamətində çox işlər görülmüşdür. Almaniya 2011-ci ildən etibarən bir sıra mühüm tənzimləmə təşəbbüsləri həyata keçirərək, Avropa islahatlarında və global standartların müəyyənləşdirilməsi prosesində əsas rol oynayır. Ümumiyyətlə, bu islahatlarla əlaqəli olaraq Almaniya maliyyə sektoru BVF-nin təhlillərində müəyyən edilmiş risklərə qarşı davamlı görünür, həm də baş ağrısı bir sıra çətinliklərlə rast gəlinmir.

Prinsipcə, aşağı faiz dərəcələri kredit tələbini artırmağa və iqtisadi artımın stimullaşdırılmasına kömək edir, buna görə də ümumi makroiqtisadi perspektivdən yanaşdıqda müsbət qiymətləndirilir. Bununla belə, Alman banklarının biznes modeli aşağı faiz dərəcələrinə məruz qalır. Bunun səbəbi Almaniyanın banklarında çox sayda filial və yüksək ödəniş xərcləri ilə ödəmə çevrilməsinə əsaslanan biznesə malik sistemin mövcud olmasıdır. Net faiz gəliri onların mənfəətinin ən mühüm komponentidir.

Bankçılıqla yanaşı, sığorta sektoru da çox rəqabətli mühitdə fəaliyyət göstərən çox sayda qurum tərəfindən təsvir edilir və ənənəvi həyat sığortası modeli mövcud faiz dərəcələrinə nisbətən yüksək olan zəmanətli dərəcələri təklif edir. Bu orta və uzun müddətli dövrdə sığorta sektorunun aşağı faiz dərəcələrində həssasdır.

Bu il Avropada yeni bir risk qabiliyyətli irəliləyişli yanaşma əsasında qurulan sığortaçılar üçün yeni bir ödəmə qabiliyyəti sistemi yaradılmışdır. Bu, bu aşağı faiz dərəcəsi mühitində sığortaçılar üçün yeni təzyiqlər deməkdir. Buna baxmayaraq, 2011-ci ildən etibarən Almaniya gələn tədbirlər sayəsində tənzimləyici tələbləri belə aşağı faiz dərəcələrinin struktur təsiri baxımından məhdudlaşdırdığına görə, ən az zərərli absorbsiya qabiliyyətini saxlaya bilmişlər. Eyni zamanda, nəzarətçilər, orta müddətli müddətdə

siyasətçilərə öhdəliklərini yerinə yetirməyi davam etdirmək üçün sığortaçıların nəzarətini müvafiq qaydada artırılar.

Təkli nəzarət mexanizminin(Single Supervisory Mechanism -SSM) yarandığı gündən qısa bir müddətdə Fond müsbət nəticələr əldə edir. Alman banklarının nəzarəti artıq kəmiyyət əsaslıdır və məsələn, kredit riskin birbaşa qiymətləndirilməsi üçün yeni yanaşmalar hazırlanır. Amma Fond da bir sıra inkişaf istiqamətləri təklif etdi. Fond xüsusilə, Almaniya üçün korporativ idarəetmə, daxili audit və uyğunluq funksiyalarının təkmilləşdirilməsi, həmçinin əlaqəli tərəflərin riskini və böyük satınalmaların tənzimlənməsinin gücləndirilməsini təklif etdi.

Müşahidəçilərin daha əhatəli və geniş məlumatlarının olması çox vacibdir. Avropa Birliyində hesabatlar Alman bankları tərəfindən istifadə edilən standartlaşdırılmış hesabat şablonları ilə uyğunlaşdırılır. Lakin bunlar hərtərəfli təhlil və nəzarət üçün kifayət deyil. Almaniyaadakı bir çox bankın istifadə etdiyi milli mühasibat prinsiplərinin Avropa Birliyində istifadə olunan beynəlxalq mühasibat standartlarına necə təsir etdiyini müşavirlər görmək vacibdir.

Almaniyada banklar üçün bərpa və qətnamə planlaması yeni Avropa Tək Qərar Mərkəzi (Single Resolution Board-SRB) –sisteminin gəlməsi ilə də böyük dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Böyük yerli bankların hamısının bərpa planları olması tələb olunurdu və bu tələb artıq kiçik banklara yönəldilib. Səlahiyyətli sistemli bankları həll etmək, vergi ödəyicilərinin resurslarının qorunması üçün yeni girov alətinə güvənmək niyyətindədirlər.

Bununla yanaşı, hakimiyyət orqanları Avropa qanunvericiliyində mövcud qeyri-adi hökumətin maliyyə sabitləşmə vasitələrini tətbiq etməməyi qərara aldılar. Bu, vergi ödəyicilərinin qorunmasına dair öhdəlik göstərən qanuni bir siyasət seçimidir, lakin sistemli bir böhran halında onların vasitəsini məhdudlaşdırır.

Bir prospekt daha yaxşı ticarət razılaşmalarını təşviq etməkdir. Məsələn, Yaponiya ilə Avropa İttifaqı arasında planlaşdırılan razılaşma qarşılıqlı güvən, korporativ idarəetmə və davamlı inkişafa dair müddəalarına təzə bir yanaşma göstərir.

Yaponiya Bankının həyata keçirdiyi beynəlxalq fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır.

- ✚ xarici ölkələrin dövlət maliyyə institutlarına və mərkəzi banklarına ien hesab fondlarının təqdim edilməsi;
- ✚ BVF-na, Qiymətli kagızların Beynəlxalq bankı və başqa beynəlxalq təşkilatlara kredit vəsaitlərinin açılması və vaxtının uzadılması;
- ✚ ien kursundakı arzuolunmaz dəyişmələr zamanı beynəlxalq valyuta bazarlarında Yaponiyanın Maliyyə nazirliyinin agenti kimi valyuta intervensiyalarının reallaşdırılması;
- ✚ digər ölkələrin mərkəzi bankları və beynəlxalq maliyyə təşkilatları üçün xarici dövlətlərin valyutasının alınması və satılması, beynəlxalq maliyyə təşkilatlarına köməklik edilməsi;
- ✚ bu və ya digər ölkələrin iqtisadiyyatlarının cari vəziyyətləri ilə əlaqəli məsələlər üzrə məsləhətləşmələrin aparılması, vəziyyətin proqnozlaşdırılmasının həyata keçirilməsi, birgə nəzəri araşdırmaların və statistik tədqiqatların təşkil edilməsi.

Yaponiya Bankı ölkələrin bazarlarının maliyyə vəziyyəti və iqtisadi mövqeyinin proqnozlaşdırılması, həmçinin başa düşülməsi üçün vacib olan nəzəri tədqiqat və iqtisadi təhlilləri həyata keçirir və hazırlayır.

Yaponiyanın demoqrafik və məhsuldarlıq tendensiyalarını idarə etmək üçün siyasət yeniliklərinin ön planda olması üçün dünyanın ən zəngin siyasi təcrübələrindən biri - Asiyanın orijinal inkişaf etməkdə olan bazarına yaxın olmaqdır.

Yaponiyanın elmi və texnoloji yeniliklərə diqqət göstərməsi yaxşı nümunədir. Bu, "dördüncü sənaye inqilabı" nı, süni intellekt, geniş məlumat

bazası, robot texnologiyası, biokimyaya təşviq etmək üçün ictimai təşəbbüslərdən ibarətdir.

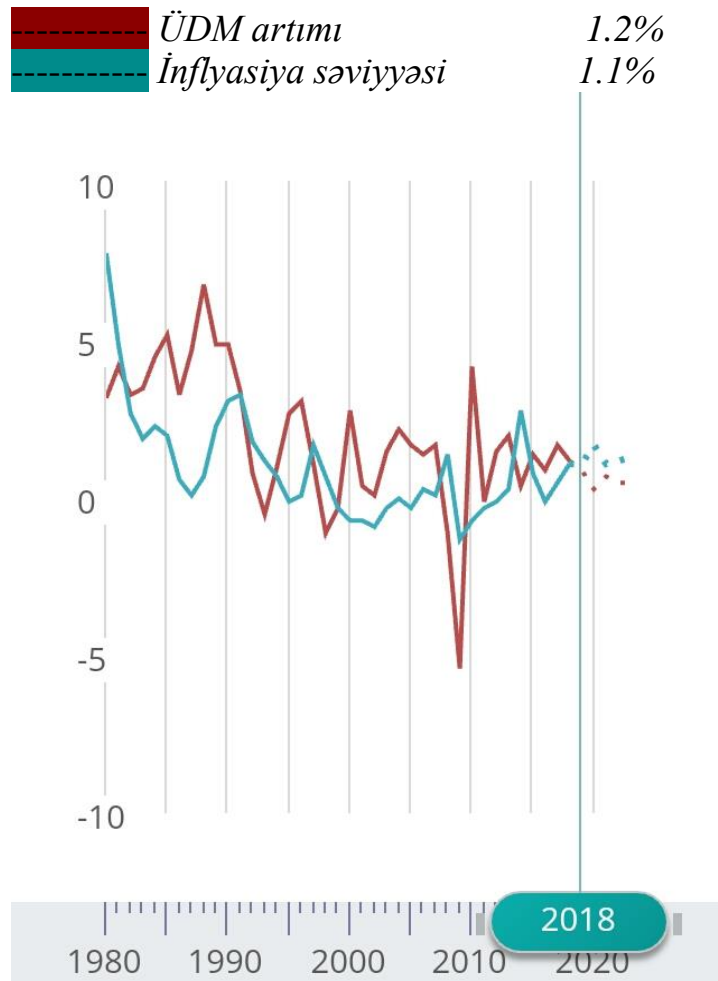
BVF də Yaponiya ilə tərəfdaşlığını quraraq qlobal maliyyə təhlükəsizliyi şəbəkəsini gücləndirmək üçün səylərini artırır:

2009-cu ildə Yaponiya maliyyə böhranı dövründə Fondun resurslarını gücləndirməyə kömək etmək üçün digər ölkələri təşviq edərək, BVF-nin kredit proqramları üçün 100 milyard dollar həcmində borc verdi.

Hal-hazırda, Yaponiya ilə birlikdə, regional maliyyə sazişləri vasitəsi ilə əlaqələr dərinləşdirilir - qlobal təhlükəsiz şəbəkənin müxtəlif təbəqələrinin bir-birinə zəmanət verməsini təmin etmək üçün iqtisadi münasibətlər genişləndirilir.

Məsələn, həmkarlarım Yaponiyada hökumət təşkilatlarını ziyarət edərkən, həmişə BVF-nin iş təcrübəsi olan insanlarla qarşılaşırlar. Çünki son 10 il ərzində fondun 150-ə yaxın Yapon iqtisadçı işləmişdir.

2018-ci ildə Yaponiyadakı böyümə gözləntiləri, 2020-ci ildə olimpiadalar səbəbiylə artması gözlənilən özəl investisiyaya daxildir. Fond analizlərində qeyd edir ki, əlverişli bir xarici mühitdə sərmayə və idxala sərmayə qoyuluşları ilə sərt ixracın artmasını təmin edəcəkdir.

Yaponiyanın iqtisadi artım göstəriciləri

Mənbə: <http://www.imf.org/en/Countries/JPN>

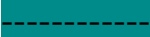
Kanada iqtisadiyyatı 2017-ci ilin birinci rübündə təxminən 4 faiz səviyyəsində genişləndi - 7 ölkənin qrupu arasında ən sürətli böyümə sürəti müşahidə olundu. İqtisadiyyatın neft qiymətlərinin aşağı salınması üçün demək olar ki, tam bərabərliyi ilə bu il 2016-cı ildəki 1,5 faizdən başlayaraq 2,5 faiz səviyyəsində artım gözlənilir.

Buna baxmayaraq, bərpa əsasən güclü istehlak tələbatı və mənzil istismarından gəlir, işgüzar investisiya və qeyri-enerji ixracatı zəif olaraq qalır. Bu, Kanada iqtisadi görünüşünün yüksələn mənzil bazarının qeyri-bərabərliklərindən və ABŞ ticarət və vergi siyasəti ilə bağlı daha çox qeyri-

müəyyənlikdən ciddi risklərə məruz qaldığı bir zamanda bərpanın davamlılığına dair suallar doğurur.

Sxem 3.4

Kanadanın iqtisadi artım göstəriciləri

	ÜDM artımı	2.1%
	İnflyasiya səviyyəsi	2.2%

Mənbə: <http://www.imf.org/en/Countries/CAN>

Tarixi olaraq, Kanada iqtisadiyyatının böyüməsi əsasən əmək bazarı artımı ilə idarə olunub. Buna baxmayaraq, Kanada, bir çox iqtisadiyyat olduğu kimi, İkinci Dünya müharibəsindən sonra müşahidə olunan pensiya yaşına çatdıqca, əhalisinin sürətlə yaşlanmasını yaşayır. 2010-cu ildən etibarən ümumi əhalinin payı olaraq 15-64 yaş arasında olanların sayı (iş yaşı) təxminən 2 faiz azalıb, növbəti 20 il ərzində isə 7 faiz daha düşəcək.

Hökumət, daxili ticarətə maneələrin azaldılması, innovasiya çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi, elmə və təhsilə sərmayə qoyma və yüksək ixtisaslı kadrların imiqrasiyanın təşviqi kimi uzunmüddətli inkişafın azalması tendensiyasını geri qaytarmaq üçün iddialı struktur islahatlara başlamışdır. Kanadalı hökumət, infrastrukturun sərmayə qoyuluşu həm qısamüddətli, həm də uzunmüddətli qazanc gətirəcəyini göstərmişdir. Federal hökumət, önümüzdəki on il ərzində 187 milyard dollar (ÜDM nin yüzədə 7,5'sinə bərabər) edə bilər.

Onun infrastruktur investisiya planının bir hissəsi kimi federal hökumət yaxınlarda daha dəqiq desək 2017-ci ilin sonunda istifadəyə verilən yeni Kanada İnfrastruktur Bankını yaradıb. Bu, ictimai maraqda olan böyük, kompleks və gəlir gətirən layihələrə yönəldiləcək, risklər çox böyük olduğundan və fərdi investorları cəlb etmək üçün maliyyə gəlirləri çox azdır. Kanada İnfrastruktur Bankı infrastrukturun planlaşdırılmasına, maliyyələşdirilməsinə və Kanadada təslim edilməsinə imkan verən il və yerli hökumətlərlə, eləcə də özəl sektorun investisiya tərəfdaşları ilə sıx əməkdaşlıq edəcəkdir. İnfrastruktur bankına 35 milyard ABŞ dolları həcmində investisiya qoymaq hüququ verilir.

Xüsusi kapitalın cəlb edilməsi nəticəsində büdcə resurslarına tələbat azaldılacaq, dövlət borclanmasının azaldılması və ya digər yüksək prioritet layihələr üçün vergi ödəyicisinin pulunu azad edilməsi halları müşahidə olunur. Kanada İnfrastruktur Bankı hökumətin aktivin mülkiyyətini saxladığı və layihəni büdcədən maliyyələşdirən İctimai Tərəfdaşlıq modelindən fərqlənir.

İctimai qəbulun təmin edilməsi. Kanada İnfrastruktur Bankının əsas strategiyasını ictimaiyyətin qəbul etməsi onun uğurunun ön şərtidir. Hökumət və Kanada İnfrastruktur Bankı, özəl investorların cəlb edilməsinin faydalarını ictimaiyyətin anlayışını artırmalı və risklərin azaldılmasına və ümumi

layihənin dəyərini aşağı salmağa kömək etmək üçün texniki bacarıqlarını, intizamını və yaradıcılığını gətirməyə çalışmalıdır.

Layihələr və investorlar üçün seçim meyarlarının dərc edilməsi və investorların rəqabətqabiliyyətli seçilməsi ictimaiyyətə maraqlarının ən az xərcləməsini təmin edəcəkdir.

Kanada, Məlumat Standartları Təşəbbüslərinin ən yüksək səviyyəsindəki BVF-nin Xüsusi Məlumatların Yayılması Standartına qoşulma tələblərini tamamlayıb. Kanada üçün Xüsusi Məlumatların Yayılması Standard Plus məlumatları artıq BVF-nin yayılma standartları bülleten heyətində yerləşdirilib. Xüsusi Məlumatların Yayılması Standard Plus, davamlı iqtisadi və maliyyə inteqrasiyası şəraitində hərtərəfli, vaxtında, əlçatan və etibarlı iqtisadi və maliyyə məlumatlarını dərc etmək üçün statistik inkişaf etmiş ölkələrə yönəltmək üçün Xüsusi Məlumat Yayım Standartına əsaslanır.

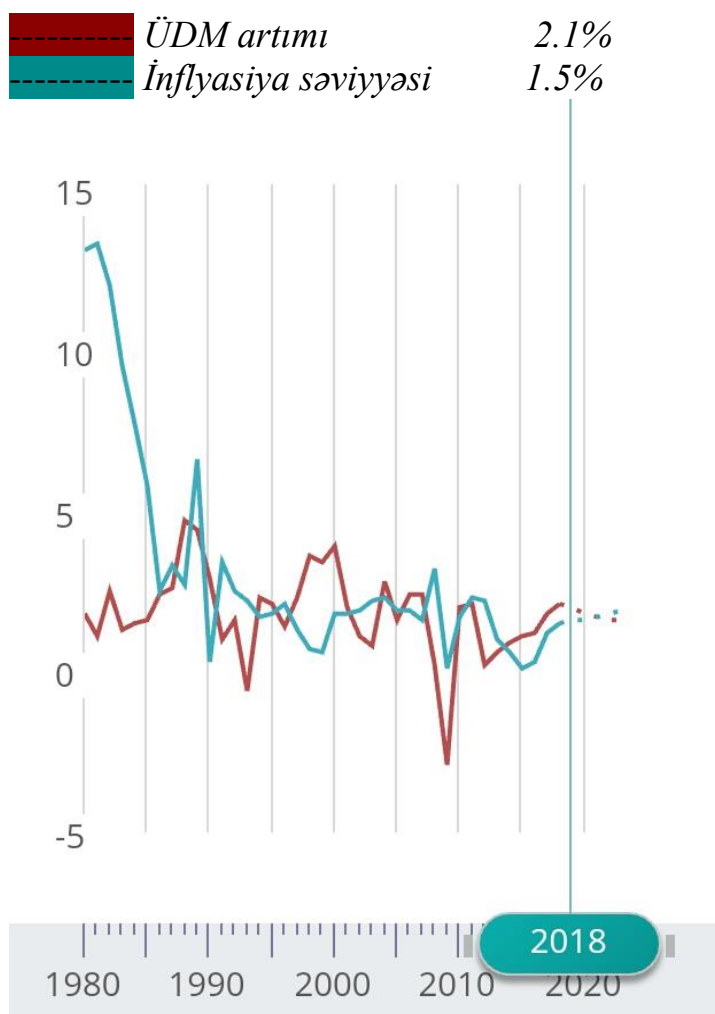
Fond yoxsulluğun azaldılması və inkişaf etdirilməsi üzrə Trust (Trustee of the Poverty Reduction and Growth Trust-PRGT) Vasitəsi kimi, 1 fevral 2018-ci il tarixində fəaliyyət göstərən Banque de France ilə yeni borc müqaviləsi ("Saziş") qəbul etmişdir. Banque de France ilə borc müqaviləsi 2 milyard SDR'ye qədər ümumi məbləğdə PRGT-nin Genişləndirilmiş kreditləşdirmə krediti hesabına yeni ehtiyatlar verir

Fransa ilə bu Saziş daxil olmaqla, Fond 2014-cü ildəki Şuranın 11 milyard SDR məqsədi ilə Yoxsulluğun Azaldılması və İnkişafa nail olunması (Trustee of the Poverty Reduction and Growth Trust-PRGT) proqramını təsdiqləyən kontekstdə 11,4 milyard SDR-nin ümumi ehtiyatlarını təmin edən on beş yeni Yoxsulluğun Azaldılması və İnkişaf Təminatı Vasitəçisi kredit müqaviləsi bağlamışdır. Kreditorlar ilə məsləhətləşmələrdən sonra gözləniləndən daha yaxşı nəticələrə nail olmaq istiqadında BVF İdarə Heyəti, PRGT-nin 8 yanvar 2018-ci il tarixli ümumi borc limitini artırdı.

Bu, Fransa ilə Fond arasındakı altıncı borc müqaviləsidir. Müqavilə digər Yoxsulluğun Azaldılması və İnkişaf Təminatı Vasitəçisi (PRGT) borc sazişlərində qəbul edilmiş aşağı gəlirli ölkələrə güzəştli kreditləşdirmə üçün Fondun çərçivəsinə uyğun olaraq, 2020-ci ildən 2024-cü ilədək PRGT kreditləri üzrə öhdəliklərin və verilməsi müddətlərinin uzadılmasını nəzərdə tutur.

Sxem 3.5

Fransanın iqtisadi artım göstəriciləri

Mənbə: <http://www.imf.org/en/Countries/FRA>

ÜDM-in bu il 1,6 faiz səviyyəsinə, 2018-ci ildə isə 1,8 faiz səviyyəsinə çatacağını proqnozlaşdırır. ÜDM-in artımı əsasən investisiyalar, yaşayış binalarının tikintisində kəskin artım və qəti istehlak tələbatı ilə idarə olunur. Net ixrac, əksinə, böyüməyə sürüklənmişdir və Fransanın xarici

mövqeyi iqtisadi əsaslarla nəzərdə tutulandan zəifdən qiymətləndirilmişdir. Özəl sektorda iş yerlərinin yaradılması orta səviyyədə sürətlənməyə başlayıb və işsizlik səviyyəsi böhran sonrası 10 faizdən orta səviyyəyə düşməyə başlayıb. Stabil yüksəlişə baxmayaraq, inflyasiya görünüşü digər bir çox avro bölgəsi iqtisadiyyatında olduğu kimi qalır. Struktur əsasda maliyyə konsolidasiyası 2015-ci ildən bəri davam edir və dövlət borcu nisbəti hələ də artmaqda davam edir.

Yeni hökumət Fransanın iqtisadiyyatını daha dinamik və dövlət maliyyələşdirməsini davam etdirməyi hədəfləyən iddialı bir iqtisadi islahat strategiyasını inkişaf etdirir. Maliyyə cəbhəsində strategiya vergi yükünü azaltarkən maliyyə böhranının tədricən azaldılması məqsədi ilə ictimai xərclərinin artırılmasına yönəlib. Əmək bazarı islahatları əmək müzakirələrində möhkəm səviyyəli esnekliyi artırmaq, işsizlik sığortasını yeniləmək və peşə hazırlığı və şagirdlik proqramlarını təkmilləşdirmək üçün çalışır. Vergi islahatları artım, məşğulluq və rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Orta müddətli perspektivlər tənqidi olaraq islahat gündəminin həyata keçirilməsindən asılı olacaqdır. Çıxış yolu orta müddətli dövrdə yaxınlaşmanın proqnozlaşdırıldığı halda, bərpa gücünün sürətləndiyini nəzərə alsaq, potensial artım mütənasib ümumi faktor məhsuldarlığı artımı (digər inkişaf etmiş iqtisadiyyatlarda olduğu kimi), yüksək struktur işsizlik (xüsusilə gənc və az təcrübəli) və zəif xarici rəqabət qabiliyyətlidir. Hərtərəfli əmək, vergi və xərcləmə islahatları, potensialın artırılmasına və məşğulluğun artırılmasına kömək edəcək və maliyyə manevr üçün yeni imkanlar yaradacaqdır.

İcraçı direktorlar Fransa hökumətinin uzun müddətli iqtisadi problemlərini həll etmək üçün yeni hökumətin geniş islahat gündəliyini alqışladılar. Təminat qazanma gücünə və iş yerlərinin yaradılmasına qədər, artımın artırılması, işsizliyin azaldılması, ictimai maliyyənin davamlılığının

təmin edilməsi və rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün cəsarətli və hərtərəfli bir strategiya üçün əhəmiyyətli bir fürsət pəncərəsi mövcuddur və sosial hərəkətilik də vacibdir. Əsas problem xüsusən nəzərdə tutulan maliyyə strategiyası və əmək bazarı islahatları ilə əlaqədar həyata keçiriləcəkdir.

Direktorlar orta müddətdə yaxın balanslı büdcəni hədəfləyən hökumətin tədricən xərclərə əsaslanan maliyyə konsolidasiyasına dəstək vermişdi. Bu, fiskal manevr üçün bir yer yaradır və aşağı düşən bir istiqamətdə borc qoyur. Lakin keçmiş maliyyə itkisi və 2018/19-cu ilə nəzərdə tutulmuş vergi azadlığının verildiyi təqdirdə müvəffəqiyyət kritik olaraq effektivliyə yönəldilmiş xərcləmə islahatlarının vaxtında dəqiqləşdirilməsinə və həyata keçirilməsinə bağlıdır. Hərtərəfli xərclərin qiymətləndirilməsi konsolidasiyanı sürətlə davam etdirməyə kömək edəcək adekvat sosial müdafiəni təmin edərkən hökumətin bütün səviyyələrində əmanətlərin müəyyənləşdirilməsinə kömək edə bilər.

Direktorlar Fransanın işgüzar qanunlarına təklif olunan yenilikləri məmnunluqla qarşıladılar ki, bu da müəssisə səviyyəsində rahatlıq yaratmağa, sosial dialoqun inkişafına və işdən azad olunma ilə əlaqədar məhkəmə qeyri-müəyyənliklərini azaltmağa kömək etməlidir. Onlar struktur işsizliyin yüksək səviyyəsini azaltmaq üçün tamamlayıcı tədbirlərin alınması lazım olduğunu vurğuladılar. Bu baxımdan onlar səlahiyyətli insanların işsizlik sığortası, peşə təhsil və şagirdlik sistemlərini islahat planlarını məmnuniyyətlə qarşıladılar və davamlı əmək haqqının tənzimlənməsini təklif etdilər.

Direktorlar, gəlir vergisi dərəcəsi üzrə planlaşdırılmış kəsilmənin, əmək vergisi xəttinin daha da azalması ilə birlikdə, Fransanı daha rəqabətli vəziyyətə gətirəcəyinə inanırdılar. Büdcənin gəlirini artırmaq üçün, bu islahatların, istisnaları məhdudlaşdırmaqla, borc öhdəliyinin azaldılması və şirkətin böyüməsinə maneə törətməklə, kapital vergiliyinin səmərəliliyinin artırılması üçün tədbirlər tətbiq edilməsini tövsiyə etmişlər. Vergi dərəcələrinin faiz, dividendlər və kapital mənfəətlərinə görə birləşdirilməsini

nəzərdə tutdular və uzunmüddətli əmanətlərin vergilərinin tənzimlənməsini təklif etdilər.

Direktorlar qeyd ediblər ki, maliyyə böhranı böhrandan sonra daha möhkəmləndi, böyük banklar öz balanslarını dəstəkləyib və iqtisadiyyata kifayət qədər maliyyə yardımı göstərdilər. Lakin banklar və sığortaçılar öz biznes modellərini aşağı faiz mühitinə, yeni texnologiyalara və tənzimləyici normalara uyğunlaşdırmağa davam etməlidirlər. Direktorlar nəzarətçilərə bazar riskləri ilə əlaqədar həssaslıq göstərmələrinə, o cümlədən faiz dərəcələrinin potensial artımına və korporativ borcların artırılmasına ehtiyac duyduğunu vurğuladılar.

Bu yeniliklərdən bəziləri bizim büdcələrimizə, smartfonlara və maliyyə sistemlərinə yol tapmışdır. Amma bu yalnız başlanğıcdır.

Nəticə və təkliflər

BVF tərəfindən maliyyələşdirilən müvafiq proqramların hər biri milli hökumətlər tərəfindən Fond ilə əlaqəli formada işlənir. Fond tərəfindən bu proqramların yerinə yetirilməsi istiqamətində maliyyə yardımlarının göstərilməsi məsələsi isə, ölkənin hazırlanıb, işlənmiş proqramı hansı səviyyədə səmərəli tətbiq etməsindən aslı olaraq müəyyən edilir.

BVF valyuta məzənnəsində manipulyasiya edilməməsi və valyutanın mübadilə dəyərində qısamüddətli hərəkətlərə qarşı müdaxilə siyasətini qəbul edərək, beynəlxalq pul sistemində düzgün işləmə və balans təmin etmək üçün müşahidə aparır.

Üzv ölkələrin BVF-dən öz valyutalarını birbaşa təslim etməklə borc almaq imkanları vardır. Fonda az tələb olunan valyutaların yığılması nəticəsində borc verən ölkələr öz kreditlərini konvertasiya oluna bilən valyutalarda geri qaytarmaqla öz valyutalarının likvidliyini müsbət istiqamətdə qaydaya salmağ imkanları əldə edirlər.

BVF həmçinin nizamnamənin müddəalarının pozulması hallarının qarşısını əvvəlcədən almaq üçün üzv ölkələrin izlədiyi pul və maliyyə siyasətlərinə dair ümumi izləmə aparır.

Beynəlxalq valyuta-kredit və maliyyə quruluşları şərti olaraq beynəlxalq maliyyə institutları adlandırılır. Beynəlxalq maliyyə institutlarının yaradılmasının əsas məqsədi dünya təsərrüfatının sabitləşməsi, tamlığı və əməkdaşlıq istiqamətində inkişafa nail olmaqdır. Beynəlxalq və regional valyuta-kredit və maliyyə təşkilatları əsas etibarilə aşağıdakı vəzifələri icra edir:

- ❖ valyuta-kredit və maliyyə münasibətlərinin tənzimlənməsi;
- ❖ valyuta-kredit və maliyyə siyasəti aspektində tövsiyələrin hazırlanması;
- ❖ valyuta-kredit və maliyyə informasiyalarının yığılması, aktual problemlər barəsində elmi-tədqiqat işlərinin nəşr olunması.

BVF-nin kreditlərinin bir çox növlərinin bir sıra ümumi xüsusiyyətləri vardır. Birincisi, ən əvvəl, kredit miqdarı ölkənin fondada mövcud kvotası ilə əlaqəlidir. Buna baxmayaraq, istisna hallar da mövcuddur. İkincisi, kredit alınan vəsait formasında təqdim olunur, bununla da ölkə öz şəxsi valyutası ilə BVF-dən xarici valyuta alır. Təyin olunmuş vaxt başa çatanda üzv ölkələr müvafiq olaraq kreditin təqdim olunduğu vəsaitlərdə öz milli valyutasını geri almalıdır. Üçüncü olaraq, ölkə fond ilə razılaşdırılmış qayda və əsasda (kreditlərin əlaqəli xarakterinə uyğun olaraq) iqtisadiyyatda islahatlar aparılması istiqamətində müəyyən öhdəlikləri qəbul etdiyi, yerinə yetirdiyi hallarda, kredit verilir.

- ✚ Beynəlxalq Valyuta Fondu proqramları, layihələri hazırlayarkən ölkənin iqtisadiyyatının ixtisaslaşma səviyyəsini və istiqamətlərini dəqiqliklə qiymətləndirməli
- ✚ Fond İnkişaf Etmiş Ölkələrin maliyyə-valyuta münasibətləri sahəsində təcrübə mübadilələrini daha intensiv formada təşkil etməli
- ✚ Regional əlaqələrin iqtisadiyyatın bütün aspektlərində ölkələrin investisiya qoyuluşlarının effektiv və daha nəticəyönümlü olmasının təmin olunması
- ✚ İnkişaf Etmiş Ölkələrin valyuta sabitliyinin hazırkı vəziyyəti düzgün qiymətləndirilməli və gələcək sabillik proqramları dəqiqliklə seçilməlidir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Ə.H.Ələkbərov, M.Ə.Vəliyev, S.M.Məmmədov, M.K.Ramazanov. “Beynəlxalq İqtisadi Təşkilatlar”. Bakı 2010
2. Müzəffər Məmmədov, Elçin İbadov. “Beynəlxalq İqtisadi Təşkilatlar”. Bakı 2008
3. Zahid Məmmədov “Beynəlxalq valyuta-kredit münasibətləri və xarici ölkələrin pulkredit sistemi” BAKI 2008
4. Dünyamalı Vəliyev, Mayıl Rəhimov “Beynəlxalq Maliyyə” Bakı-2008.
5. Nurpaşa Novruzov, Xanoğlan Hüseynov. “Maliyyə”. Bakı 2007
6. Dos.Kərimov Ə.İ.,Kərimov C.Ə. “Beynəlxalq İqtisadi Münasibətlər”. Bakı-2006
7. Elçin Əhmədov. “Beynəlxalq Təşkilatlar”. İxtisas kursu üzrə metodik vəsait. Bakı. Mürtəcim-2005
- 8.Əli Həsənov “Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti” BAKI 2005
9. M.M.Sadiqov, E.Ə.Balayeva, Ş.U.Həmşəyeva. “Beynəlxalq Valyuta-kredit münasibətləri və xarici ölkələrin pul-kredit sistemi” Bakı 2003
- 10.Qlobal İqtisadi Perspektivlər - QİP, yanvar 2018- ci il
11. Balance of Payments Statistics Yearbook 2016. İMF, Washington DC, 2016
12. News Release, World Bank approves first loan to Azerbaijan , Washington, 2017.
13. IMF World Economic Outlook (WEO), January2018
14. www.imf.org
15. www.maliyye.gov.az
16. www.economy.gov.az

878-ci qrupun magistrantı Xudayarov Ülvi Əli oğlunun “İnkişaf Etmiş Ölkələrin iqtisadiyyatında BVF-nun proqramları” mövzusunda magistr dissertasiya işinin

REFERATI

Mövzunun aktuallığı: Beynəlxalq Maliyyə institutları beynəlxalq maliyyə-valyuta münasibətlərinin tənzimlənməsi, iqtisadi əlaqələrin genişləndirilməsi, regional miqyaslı layihələrin həyata keçirilməsi ilə ölkələrin inkişafını ləngidən iqtisadi, maliyyə, valyuta, risklərin sığortası və region üçün xarakterik olan digər çətinliklərlə əlaqəli məsələlərin həll edilməsi, təşkilatlarla üzv ölkələr və həmçinin ölkələr arasındakı qarşılıqlı maliyyə-valyuta münasibətlərinin tənzimlənməsi istiqamətində aktual və həlledici rolə malikdir.

Beynəlxalq Valyuta Fondu dünya valyutasının monitorinqini həyata keçirilməsi, ölkələr arasında ödəmə sistemini təşkil edilməsi və ödəmə balansında ciddi kəsr göstəriciləri olan ölkələrə borc verməyi qarşısına məqsəd kimi qoyur, qlobal inkişaf və o cümlədən iqtisadi sabitliyə kömək etmək məqsədi ilə fəaliyyət göstərir. BVF iqtisadi çətinliklərlə qarşılaşan üzvlərə siyasət məsələləri istiqamətində məsləhətlər verir və onları maliyyələşdirir, habelə inkişaf etməkdə olan ölkələrlə işləməklə yanaşı makroiqtisadi stabillik əldə olunması və yoxsulluğun azaldılması üçün onlara köməklik göstərir.

Tədqiqatın predmeti və obyektı: Tədqiqatın obyektini Beynəlxalq Valyuta Fondunun İnkişaf Etmiş Ölkələrlə iqtisadi münasibətləri təşkil edir. Tədqiqatın predmetini isə Beynəlxalq valyuta münasibətlərinin formalaşması, BVF-nin yaranması, strukturu, fəaliyyət istiqamətləri, proqramları, əsas maliyyələşdirmə siyasəti və İEÖ-in BVF ilə əməkdaşlığının inkişaf perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsi təşkil edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri: Tədqiqatın əsas məqsədi Beynəlxalq Valyuta Fondunun proqramlarının İnkişaf Etmiş Ölkələrin iqtisadiyyatlarının bir sıra sahələrinə təsir səviyyəsinin təhlil edilməsi və

inkişaf tendesiyalarının nəzərdən keçirilməsi təşkil edir. Dissertasiya işinin əsas məqsədinə müvafiq olaraq tədqiqatın vəzifələrinə aşağıdakı məsələlər daxil edilmişdir:

- Beynəlxalq Valyuta Fondunun yaranmasının ilkin nəzəri əsaslarını araşdırmaq
- Beynəlxalq Valyuta Fondunun fəaliyyəti, həyata keçirdiyi proqramların təsir səviyyələri və dünya iqtisadiyyatının tənzimlənməsində rolunun təhlil edilməsi
- Beynəlxalq Valyuta Fondunun maliyyələşdirmə istiqamətlərinin və mexanizminin tədqiq edilməsi
- Beynəlxalq Valyuta Fondunun İEÖ-lə əlaqələrinin təhlil edilməsi

Təcrübi əhəmiyyəti: Dissertasiya işində təhlil edilən məsələlər və həmçinin araşdırma müddəaları Beynəlxalq Valyuta Fondunun reallaşdırdığı proqramlar, iqtisadi mexanizmlər və əhəmiyyətli layihələrlə bağlı məlumatlar və statistik göstəricilər müəyyən nəzəri o cümlədən tədqiqi elmi baza kimi və mühazirələrin hazırlanmasında ədəbiyyat mənbəyi kimi istifadə edilə bilər. Beynəlxalq Valyuta Fondunun proqramlarının və layihələrinin dəyərliliyi ondan ibarətdir ki, onlar əlavə maliyyə resursları əldə etməklə yanaşı sosial və iqtisadi inkişaf məsələləri ilə məşğul olan nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların təcrübələrindən və məlumatlarından faydalanmağa imkan yaradır.

Tədqiqatın informasiya bazası və işlənməsi metodları: Dissertasiya işinin yazılması zamanı informasiya mənbəyi kimi beynəlxalq maliyyə valyuta münasibətləri istiqamətində mövcud olan milli və xarici elmi kitablardan və o cümlədən dərslik ədəbiyyatlarından, yerli və xarici mütəxəssislərin araşdırmalarından və eləcə də Beynəlxalq Valyuta Fondunun rəsmi internet saytından və əldə edilmiş təcrübələr, rəsmi iqtisadi dəyişkənliklər, regional fərqliliklər sahə müxtəliflikləri nəzərə alınmaqla müntəzəm yenilənən iqtisadi inkişafı, proqramları və layihələri əks etdirən dərgilərdən istifadə edilmişdir.

Dissertasiya işinin strukturu və həcmi: İşin strukturu əsas etibarını ilə qarşıya qoyduğum məqsədə uyğun şəkildə formalaşdırılmışdır. Dissertasiya işim giriş hissəsindən, üç fəsildən, nəticə və təkliflərdən, istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından və əlavələrdən ibarətdir. Maliyyə-valyuta istiqamətində mövzuya uyğun müxtəlif cədvəl və sxemlərdən istifadə olunmuşdur. Dissertasiya işi ümumilikdə 82 səhifədən ibarətdir.

РЕЗЮМЕ

Международные финансовые учреждения рассматривают вопросы, связанные с экономическим, финансовым, валютным, страховым рисками и другими трудностями, имеющими отношение к региону. фактической и решающей роли в взаимных финансовых и валютных отношениях.

Международный валютный фонд (МВФ) привержен поддержке глобального экономического развития и глобального экономического развития. Он консультирует и финансирует вопросы политики и работает с развивающимися странами, чтобы помочь им добиться макроэкономической стабильности и сократить масштабы нищеты.

Международный валютный фонд (МВФ) является глобальным финансовым институтом, объединяющим 189 стран. Этот фонд создан для обеспечения международного валютного сотрудничества и стабильности, а также темпов экономического роста. Основные операции МВФ включают надзор, техническую помощь и финансовую помощь.

SUMMARY

International Financial Institutions address issues related to economic, financial, currency, risk insurance and other difficulties that are relevant to the region by addressing the development of countries through regulation of international financial and currency relations, expansion of economic relations and implementation of regional projects, has an actual and decisive role in the regulation of mutual financial and currency relations.

The International Monetary Fund (IMF) aims to monitor the world currency, arrange a payment system between the countries and lend to countries that have a serious deficit balance, and operate to support global development and economic stability. He advises and finances policy-related issues for members of economic difficulties, and works with developing countries to help them achieve macroeconomic stability and reduce poverty.

The International Monetary Fund (IMF) is a global financial institution that brings together 189 countries. This fund has been established to provide international currency co-operation and stability, strengthen economic growth rates and achieve high employment levels, and provide temporary financial assistance to countries with respect to payment balances. The IMF's major operations include surveillance, technical assistance and financial assistance.